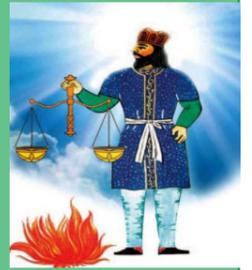


МАН ВАТАНРО БЕШ АЗ ҲАРВАҚТА ДОРАМ ДЎСТТАР!



ИНСОН, ҲУҚУҚ ВА ОЗОДИҲОИ ОН АРЗИШИ ОЛӢ МЕБОШАНД



МИНБАРИ ҲУҚУҚШИНОС

НАШРИЯИ ФАКУЛТЕТИ ҲУҚУҚШИНОСИИ ДМТ

№5-6 (20-21) 23-ЮМИ ФЕВРАЛИ СОЛИ 2015, ДУШАНБЕ



Итминон дорам, ки интиҳобот дар доираи Конститутсия ва қонунҳои амалкунанда, дар сатҳи баланди сиёсӣ ташкилӣ ва бо ширкати фаълони интиҳобкунандагон баргузор мегардад ва мардуми шарифи Тоҷикистон ба хотири ояндаи неки кишварамон бо масъулияти баланд намоёндагони шоиставу арзандаи худро ба парламенти мамлакат ва маҷлисиҳои маҳаллӣ интиҳоб менамоянд.

Интиҳоботи навбатӣ бояд омили муҳими боз ҳам таҳким ёфтани ваҳдати миллӣ ва сарҷамъии мардуми Тоҷикистон гардад.

Эмомалӣ РАҲМОН

ИНТИХОБОТ ЧУН ОМИЛИ РУШДИ ҚОМЕА

Таърихи ҷаҳонии интиҳобот якчанд ҳазор солро дар бар мегирад. Таърихи интиҳобот дар ҳар як давлат марҳилаҳои инкишофиро ифода мекунад. Вазифаҳои парламенти муосирро мақомоти намоёндагӣ дар давлатҳои Шарқи қадим, Юнон ва Рими қадим (маҷлиси халқӣ, анҷуман, сенат, комитсия, вече ва диг.), дар кишварҳои асри миёна (Штатҳои генералӣ дар Франция, Кортесҳо дар Испания, маҷлисиҳои халқӣ дар Италия ва диг.) бар уҳда доштанд. Дар асрҳои XVII-XVIII парламент аҳамияти ҷамъиятию сиёсиро касб мекунад.

САҲ. 8



РАЗМЫШЛЕНИЯ О КНИГЕ В.А. ОЙГЕНЗИХТА "МОРАЛЬ И ПРАВО"

САҲ. 2

ИШТИРОК ДАР ИНТИХОБОТ - ДАРКИ ОЛИИ МАСЪУЛИЯТ ВА ҚАРЗИ ШАҲРВАНДӢ

САҲ. 6

УСТОДИ ҶАВОН ВАКИЛИ МАРДУМ МЕШАВАД

САҲ. 9

ОВОЗДИҲИИ ПЕШАКӢ ДАР ИНТИХОБОТ



САҲ. 5

ОВОЗДИҲИИ ТАҚРОРӢ ВА ИНТИХОБОТИ ТАҚРОРӢ

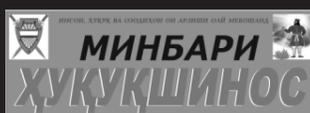
САҲ. 10

ҶАВОБГАРИИ МАЪМУРӢ ВА ҶИНОЯТӢ БАРОИ ВАЙРОН КАРДАНИ ҚОНУНГУЗОРИИ ИНТИХОБОТ

САҲ. 14

ШЕЪРҶО

САҲ. 9



Муассис:
факултети
ҳуқуқшиносии ДМТ

www.law.tnu.tj

и.в. сармуҳаррир:

Ҷаҳонгир
Саъдизода

jahon_1967@mail.ru

Тарроҳ:
Ҳамидулло
АЗИЗОВ

ҲАЙАТИ ТАҲРИРИЯ:

Насурдинов Э. С. дотсент,
декани факултети ҳуқуқшиносии;
Маҳмудов И.Т. мудири ка-
федраи ҳуқуқи судӣ ва назорати
прокурорӣ;

Курбонов Қ.Б. муовини
декан оид ба илм ва робитаҳои
байналмилалӣ;

Камолов И. И. дотсенти ка-
федраи назария ва таърихи
давлат ва ҳуқуқ;

Сулаймонов Ф. С. дотсен-
ти кафедраи ҳуқуқи байналми-
лалӣ;

ҲАЙАТИ МУШОВАРА:

Давлатов Ҷ. М. ёрдамчи
Президенти ҶТ оид ба
масъалаҳои ҳуқуқӣ;

Саид Нуриддин Саид
вазир маориф ва илми ҶТ,
профессор;

Имомов М. С. ректори
ДМТ, профессор, академи-
ки АИ ҶТ;

Тоҳиров Ф. Т. профес-
сор, академики АИ ҶТ,

Маҳмудзода М. А. раиси
Суди Конституционии ҶТ,
профессор, академики АИ
ҶТ;

Раҳимзода М.З. директо-
ри маркази миллии қонунгу-
зории назди Президенти ҶТ,
профессор;

Диноршоев М. профес-
сор, академики АИ ҶТ.

ШАРТҲОИ ҚАБУЛИ
МАВОД:

Дастнавис қабул карда
намешавад.

Мавод бояд бо ҳуруфи
Times New Roman Tj 14
ҳуруфчинӣ шуда бошад.

Рӯзнома на ба ҳама
андеши муаллифони
мувофиқ аст ва ақриди
мухталифро ба хотири
риояи чандандешӣ ба
табъ мерасонад.

Рӯзнома дар Вазорати
фарҳанги ҶТ таҳти №0336/рз
аз 28-уми феввали соли 2013
ба қайд гирифта шудааст.
Нишони идора: ш.Душанбе,
Буни Ҳисорак, Шаҳраки
Донишҷӯён, факултети
ҳуқуқшиносии ДМТ.
Телефон: 985-38-38-67,
918-56-07-07. Теъдод: 1000

Ойгензихт В.А. "Мораль и право". Душанбе 1987. 156 с.

Современный Таджикистан находится на стадии развития во всех областях жизнедеятельности - права, политики, экономики. Осуществляются демократические преобразования, в стране формируются рыночные отношения, совершенствуется духовная сфера жизни общества и государства, расширяются права и свободы личности. В этой связи изменения в общественных отношениях повлекли за собой необходимость переосмысления роли социальных регуляторов, и прежде всего, права и морали, которые являются важнейшими средствами регулирования человеческого бытия.

Право и мораль - важные и взаимодополняющие понятия. От их эффективного взаимодействия в значительной мере зависит состояние законности и правопорядка в стране, уровень правовой культуры и правового воспитания граждан, а также правосознания общества.

Право является элементом культуры, поскольку оно пронизывает различные сферы общественной жизни, придаёт ей нормативно-организационное начало, обустроивает жизнедеятельность общества, в том числе обрамляет культурную жизнь. Связь права и культуры проявляется так же в том, что общая культурная среда вдохновляла философов и мыслителей на познание одновременно ряда смежных проблем

РАЗМЫШЛЕНИЯ О КНИГЕ В.А. ОЙГЕНЗИХТА "МОРАЛЬ И ПРАВО"

философского и научного знания.

В Таджикистане идет сложный процесс становления национальных ценностей, основанных на богатейших традициях и обычаях таджикского народа, их трансформации в соответствии меняющимся условиям, формировании новых духовных и нравственных идеалов, которые отвечали бы степени развития современного общества.

Одной из глобальных проблем современного мира, к сожалению, является ослабление моральных норм и принципов, падение нравственности и духовного воспитания, особенно среди молодежи. Возникает проблема выявления причин этих тенденций, определения путей их преодоления. Поэтому изучение проблемы взаимодействия права и морали в современных условиях является одной из приоритетных задач современной юридической науки. Взаимодействие права и морали всегда представляло собой важнейшую научную и практическую проблему. Она до сих пор остается весьма насущной проблемой и в наше время. Состояние морали, непосредственно отражается на формировании и функционировании права, его качестве и эффективности.

В Республике Таджикистан

вопросам изучения соотношения права и морали уделяется большое внимание. Несомненная заслуга в этом принадлежит одному из ведущих ученых страны, который оставил богатейшее наследие - Виктору Аркадьевичу Ойгензихту. В своей работе "Мораль и право" изданной в Душанбе 1987 году он рассматривает актуальные вопросы соотношения права и морали. Здесь же он отмечает, что в 80-е годы прошлого столетия наблюдаются тенденция признания и закрепления общепризнанных демократических ценностей, ориентации на обеспечение прав и свобод человека, его достоинства и защиты интересов личности. Исходя из этого, он приходит к выводу о том, что на данном этапе происходит постепенное сближение права и общечеловеческой нравственности, где право начинается оцениваться не только как юридическое, но и как социально-этическое, культурное явление. Большое внимание в работе уделено формированию рыночной экономики. Рыночные отношения не могут быть свободными от морали. Поэтому возникает проблема их согласования, соответствия требованиям нравственности.

Особое внимание В.А. Ойгензихт уделяет воспитательному аспекту. Он отмечает, что



право и мораль выступают не только как способ регулирования отношений между людьми, но и как важнейшее средство воспитательного воздействия на человека. Задача такого воспитания - формирование законопослушной личности, с высоконравственными идеалами.

Очевидно, что вопросы, затрагиваемые В.А. Ойгензихтом более 25 лет назад, остаются актуальными и по настоящее время. Для современного поколения изучение этих вопросов является не менее актуальным. Формирование активной жизненной позиции у людей, сформированной на основе таких понятий как уважение, долг, законность, патриотизм является важнейшим залогом процветания страны.

Насурдинов Э.С.

к.ю.н., доцент кафедры
теории и истории
государства и права

ПРЕССА

Баъд аз нашри пайдарпайи рӯзномаи "Минбари ҳуқуқшинос" ва паҳн гардидани он дар тамоми маноқи кишвар Иттифоқи журналистони Тоҷикистон тасмим гирифт, ки сармуҳаррири рӯзнома Ҷаҳонгир Саъдизода ба аъзогии Иттифоқи журналистони Тоҷикистон қабул намояд. Раиси Иттифоқи журналистони Тоҷикистон Сатторов Акбаралӣ хангоми супоридани шаҳодатномаи аъзои ИЖТ ба Ҷаҳонгир Саъдизода қайд намуд, ки рӯзномаи "Минбари ҳуқуқшинос" яке аз рӯзномаҳои беҳтарини соҳавии кишвар аст, ки дар он мақолаҳои



ҳуқуқӣ ба табъ мерасанд. Инчунин қайд намуд, ки барои ИЖТ ифтихор аст, ки сармуҳаррири рӯзномаи "Минбари ҳуқуқшинос" аъзои он мегардад.

Рӯзномаи "Минбари ҳуқуқшинос" ва садорати факултети ҳуқуқшиносии ҷавобан ба дастгириву қадрдонии ИЖТ изҳори сипос менамояд ва пайваста бо Иттифоқи журналистони Тоҷикистон ҳамкорӣ хоҳад кард.



ҒАФУРОВ Х.М. МУОВИНИ РЕКТОРИ ДМТ ОИД БА РОБИТАҲОИ БАЙНАЛМИ- ЛАЛӢ ТАӢИН ГАРДИД

Садорат, ҳайати устодону кормандони факултети ҳуқуқшиносии Донишгоҳи миллии Тоҷикистон дотсенти кафедраи ҳуқуқи судӣ ва назорати прокурорӣ - Ғафуров Хайрулло Мирзамоновичро ба ифтихори таъин шуданашон ба вазифаи муовини ректори Донишгоҳи миллии Тоҷикистон оид ба робитаҳои байналмилалӣ самимона табрик гуфта, ба эшон тансиҳативу хушрӯзӣ, саодатмандию пирӯзӣ, бурдборихӯи беназирро дар иҷрои ин вазифаи пурмасъулия ба хотири тақвият ёфтани ҳамкориҳои берунаи Донишгоҳи миллии Тоҷикистон таманно доранд!



ЭЪТИБОР НАДОРАД:

Дафтарчаи имтиҳонии донишҷӯи курси 4.02-и факултети ҳуқуқшиносии, шуъбаи рӯзона Насриддинов Достон Ҷабборович бо сабаи гум шуданаш аз эътибор соқит дониста шавад.

Яке аз давраҳои муҳими ҷараёни интихобот бақайдгирии интихобкунандагон ва тартиб додани рӯйхати интихобкунандагон ба ҳисоб меравад. Давраи мазкур ба сифати кафолати муҳими ҳуқуқи интихоботи умумӣ баромад мекунад. Бо ин роҳ иштироки интихобкунандагон дар интихобот таъмин карда мешавад.

Босифат, сари вақт ва дар сатҳи зарурӣ таҳия ва тартиб додани рӯйхати интихобкунандагон аз фаъолияти самаранокӣ комиссияҳои участкавии интихоботӣ вобастагӣ дорад.

Дар низоми интихоботӣ ду усули ба қайдгирӣ ва тартиб додани рӯйхати интихобкунандагон вучуд дорад - озода ва ҳатмӣ.

Дар баъзе давлатҳои ҷаҳон бақайдгирӣ ва тартиб додани рӯйхати интихобкунандагон аз иродаи худи шахс вобастагӣ дорад. Шахс бояд бо тариқи инфиродӣ ба мақомоти дахлдор барои ба қайд гирифтани ӯ ба сифати интихобкунанда муроҷиат намояд. Аммо чи тавре ки таҷрибаи ин давлатҳо нишон

дар боби 4 моддаҳои 19-22 масъалаи мазкур ҳалли худро ёфтааст.

Тибқи меъёрҳои номбаршуда рӯйхати интихобкунандагон оид ба интихоботи вакилони Маҷлиси намояндагон ва интихоботи маҷлисҳои маҳалли вакилони халқ дар ҳар участкаи интихобот тартиб дода мешавад ва ба он раис ва котиби комиссияи участкавии интихобот имзо мегузоранд. Бояд қайд намуд, ки дар гузарондани ин амал комиссияи участкавии интихобот метавонад намояндагони аҳли ҷамъиятро ҷалб намояд.

Мақомоти иҷроияи маҳаллии ҳокимияти давлатӣ шумораи интихобкунандагонро ба ҳисоб гирифта, ба комиссияҳои участкавии интихобот дар бораи интихобкунандагоне, ки дар ҳудуди дахлдор зиндагӣ мекунанд, барои тартиб додани рӯйхати интихобкунандагон маълумоти даркорӣ медиҳад.

Рӯйхати интихобкунандагоне, ки низомиёни қисмҳои ҳарбӣ мебошанд, инчунин аъзои оилаҳои низомиён ва интихобкунандагони дигар, ки дар маҳал-



Азиз Диноршоев
мудири кафедраи
ҳуқуқи конституционӣ

ҶТ гузарондашуда нишон дод, ки роҳи осони тартиб додани рӯйхати интихобкунандагон дар асоси мақоли зист муносиб мебошад. Рӯйхати интихобкунандагон камаш 15 рӯз баъд аз ташкили комиссияҳои участкавии интихобот тартиб дода мешавад. Интихобкунанда ба рӯйхати интихобкунандагон фақат дар як участкаи интихобот дохил карда мешавад. Чунин талабот дар асоси принципи баробарӣ ҳангоми гузарондани интихобот пешбинӣ шудааст, яъне як шахс танҳо як маротиба ва дар як ҷо метавонад дар интихобот ширкат варзад. Интихобкунандае, ки дар ҳудуди участкаи дахлдори интихобот истиқомат мекунад ба ягон сабаб ба рӯйхат дохил карда нашудааст, бо қарори комиссияи участкавии интихобот ба он дохил карда мешавад.

Рӯйхати интихобкунандагон барои шиносоии умумӣ понздаҳ рӯз пеш аз интихобот ва дар участкаҳои интихобот, ки дар назди намояндагиҳои ҶТ дар давлатҳои хориҷӣ, дар санаторияҳо ва хонаҳои истироҳат, беморхо-

РҶЙХАТИ ИНТИХОБКУНАНДАГОН

медихад, чунин тартиби бақайдгирӣ ва тартиби рӯйхати интихобкунандагон боиси кам шудани миқдори интихобкунандагон мегардад, зеро на дар ҳама ҳолатҳо шахрвандон хоҳиши иштирок дар интихоботро доранд.

Дар дигар давлатҳо, аз ҷумла Ҷумҳурии Тоҷикистон бақайдгирӣ ва тартиб додани рӯйхати интихобкунандагон бо усули ҳатмӣ сурат мегирад. Ин маънои онро дорад, ки ҳама шахрвандоне, ки ба синни фаъоли интихоботи расидаанд (одатан 18-сола) ба қайд гирифта шуда, ба рӯйхати интихобкунандагон ворид карда мешаванд. Дар тафовут аз усули озода бақайдгирӣ, дар усули ҳатмӣ ба шахс зарурияти муроҷиат ба мақомоти дахлдор вучуд надорад, зеро ба қайд гирифтани ва тартиб додани рӯйхати интихобкунандагон уҳдадори мақомоти мутасаддӣ (комиссияҳои участкавии интихоботӣ) мебошад.

Тартиби бақайдгирии интихобкунандагон ва тартиб додани рӯйхати интихобкунандагон дар қонунгузори интихоботи ҶТ бо таври муфассал танзим карда шудааст. Дар қонуни конституционӣ "Дар бораи интихоботи Маҷлиси Олии ҶТ" дар боби 4 моддаҳои 23-26 ва дар Қонуни конституционӣ "Дар бораи интихоботи вакилон ба маҷлисҳои маҳаллии вакилони халқ"

ли қисмҳои ҳарбӣ истиқомат доранд, дар асоси маълумоти пешниҳодкардаи командирони қисмҳои ҳарбӣ тартиб дода мешавад. Низомиёне, ки берун аз қисмҳои ҳарбӣ истиқомат доранд, ба рӯйхати интихобкунандагони маҳалли истиқомат дар асосҳои умумӣ дохил карда мешаванд.

Рӯйхати интихобкунандагони участкаҳои интихобот, ки дар назди намояндагиҳои ҶТ дар давлатҳои хориҷӣ, дар санаторияҳо ва хонаҳои истироҳат, беморхонаҳо ва табобатгоҳҳои дигари доимӣ ташкил шудаанд, дар асоси маълумотҳои тартиб дода мешавад, ки роҳбарони муассисаҳои мазкур пешниҳод кардаанд.

Ҳамин тариқ, рӯйхати интихобкунандагон тибқи қонунгузори ҶТ дар асоси маҳалли истиқомат ва маълумоти пешниҳоднамудаи мақомоти зерин тартиб дода мешавад:

- мақомоти иҷроияи маҳаллии ҳокимияти давлатӣ;
- фармондеҳони қисмҳои ҳарбӣ;
- роҳбарони дармонгоҳҳо, профилактикаторияҳо, хонаҳои истироҳатӣ, беморхонаҳо, муассисаҳои табобатӣ пешгирикунанда, намояндагиҳои ҶТ дар давлатҳои хориҷӣ.

Ба рӯйхати интихобкунандагон шахрвандони ҶТ, ки ҳуқуқи дар овоз-

диҳӣ иштирок карданро доранд ва дар қаламрави участкаҳои интихоботӣ доимӣ ё муваққатӣ зиндагӣ мекунанд, дохил карда мешаванд. Ҳангоми тартиб додани рӯйхати интихобкунандагон маълумоти зайл дақиқ карда мешавад:

- дурустии номи насаб ва номи падар, соли таваллуд ва суроға;
- шахсоне, ки то рӯзи интихобот ба синни 18 сола расидаанд;
- шахсоне, ки дар қайди ҳаёт нестанд аз рӯйхат бароварда мешавад;
- шахсоне, ки бо таври доимӣ ё муваққатӣ аз маҳалли зисташон баромада рафтанд;
- интихобкунандагоне, ки бо сабаби вазъи саломатӣ дар овоздиҳӣ иштирок карда наметавонанд;
- шахсоне, ки суд онҳоро ғайриқобили амал эътироф кардааст;
- шахсоне, ки бо ҳукми суд аз озода маҳрум карда шудаанд;
- шахсоне, ки дар сафҳои артиши миллӣ адои хизмат мекунанд.

Барои дохил кардан ба рӯйхати интихобкунандагон дар ҳавзаи муайяни интихобот далели истиқомат дар ҳудуди ҳавзаи интихобот асос мебошад. Рӯйхати интихобкунандагон аз рӯи алифбо ё тарзи дигар, ки барои овоздиҳӣ муносиб аст, тартиб дода мешавад. Таҷрибаи интихоботҳои собиқ дар

на ва табобатгоҳҳои дигари доимӣ, дар маҳалҳои дурдасту душворгузар ташкил гардидаанд, панҷ рӯз пеш аз интихобот пешниҳод карда мешавад. Ба шахрвандон имконият дода мешавад, ки бо рӯйхати интихобкунандагон дар бинои комиссияи интихобот шинос шуда, дуруст тартиб додашудани онро тафтиш кунанд. Талаботи мазкур маънои онро дорад, ки шахрвандон сари вақт тавонанд бо рӯйхат шинос шуда, ҳангоми дарёфти ягон камбудӣ ба комиссия барои бартараф кардани он муроҷиат кунанд. Ба ҳар шахрванд ҳуқуқ дода мешавад, ки аз хусуси ба рӯйхат дохил намудан, нодуруст ба рӯйхат дохил кардан ё аз рӯйхат баровардан, инчунин аз хусуси саҳву хатои маълумот оид ба интихобкунанда шикоят кунанд. Комиссияи интихобот аризаро дар бораи саҳву хатои рӯйхат баррасӣ мекунад ва он вазифадор аст, ки аризаро дар давоми ду рӯз ва дар арафа ва рӯзи интихобот бошад, фавран дида баромада, ба рӯйхат ислоҳоти зарурӣ дохил кунанд ё ба аризадиҳанда нусхаи қарори асоснокро аз хусуси рад карда шудани аризааш супорад. Аз хусуси қарори комиссияи интихобот бо тартиби муқаррашуда ба суд шикоят кардан мумкин аст. Қарори суд қатъист. Комиссияи интихобот мувофиқи қарори суд ба рӯйхати интихобкунандагон ислоҳ медарорад.

Агар интихобкунанда дар давраи барои шиносоии умумӣ пешниҳод кардани рӯйхати интихобкунандагон ва то рӯзи интихобот имконият надошта бошад, ки дар маҳалли зисташ бошад (дар сафари хизматӣ, табобатгоҳ рафтани ва ҳамингун асабҳои дигар), ҳуқуқ дорад бо пешниҳоди шиноснома ё ҳуҷҷати дигаре, ки шахсияти вайро тасдиқ мекунад, аз комиссияи ҳавзавии интихобот бюллетени интихоботро талаб намояд, нисбати номзад иродаи худро изҳор кунанд, лифофаи сарбастаро ба комиссияи интихобот супорад. Комиссияи интихобот инро дар рӯйхати интихобкунандагон бо зикри сана қайд мекунад. Лифофаи сарбаста дар ҳузури интихобкунанда муҳр карда мешавад. Комиссияи интихобот барои сариштаи лифофа масъул аст.

Ба рӯйхати интихобкунандагон баъди саршавии ҳисобкунии овозҳо тағйирот даровардан манъ аст.

ДУ ХУШҲАБАР

20 феввали соли 2015 дар ҷаласаи яқояи кафедраҳои "Назария ва таърихи давлат ва ҳуқуқ" ва "Ҳуқуқи инсон ва ҳуқуқшиносии муқоисавӣ"-и факултети ҳуқуқшиносии ДМТ муҳокимаи рисолаи номзидии Саидов Исфандиёр Искандарович дар мавзӯи "Ташаккули ҳуқуқ озодаҳои шахсӣ ва сиёсӣ дар Тоҷикистон: таҳлили таърихӣ-ҳуқуқӣ" бо ихтисоси 12.00.01, зеро роҳбарии номзиди илмҳои ҳуқуқ, дотсент Сафаров Б.А. баргузор гардид. Дар ҷаласа аз ҷониби Саидов И.И. муҳтавои рисолаи номзидӣ ибтидор гардида, баъдан аз ҷониби доктори илмҳои ҳуқуқ, профессор Сотиволдиев Р.Ш., дотсентон Азизкулова Г.С., Шодиев И.Р., Диноршоев А.М., Сафаров Д.С., ки муқарризи рисолаи номзидӣ буданд бо навбат тақриҳҳо ба рисола ибтидор карда шуд. Бо қарори ҷаласа ба Саидов И.И. барои бартараф намудани эродҳои ҷойдошта то муҳокимаи минбаъда вақт дода шуд.

Садорати факултети ҳуқуқшиносии ДМТ ҷавобан ба муқарризон, роҳбари илми Саидов И.И. ва кафедраи назария ва таърихи давлат ва ҳуқуқ, махсусан Сотиволдиев Р.Ш., Азизкулова Г.С. барои дастгирии пажӯҳишгарони ҷавон изҳори сипос менамояд.

Инчунин, санаи мазкур дар ҷаласаи яқояи кафедраҳои "Ҳуқуқи соҳибкорӣ ва тижорат", "Ҳуқуқи гражданин" ва "Ҳуқуқи байналхалқӣ"-и факултети ҳуқуқшиносии ДМТ муҳокимаи рисолаи доктории Сангинов Дониёр Шомоҳмадович дар мавзӯи "Мушкилоти танзими ҳуқуқи фаъолияти соҳибкорӣ оид ба хизматрасонии иҷтимоӣ-фарҳангӣ тибқи қонунгузори Ҷумҳурии Тоҷикистон" бо ихтисоси 12.00.03 баргузор гардид. Ҷаласа бо раисии муовини декан оид ба илм ва раёбитаи байналмилалӣ номзиди илмҳои

ҳуқуқ, дотсент Қурбонوف Қ.Б. гузаронида шуд. Дар оғози ҷаласа муқарризон докторони илмҳои ҳуқуқ, профессорон Исмоилов Ш.М., Фаюров Ш.К., Муртазоқулов Ҷ.С. ва номзадҳои илмҳои ҳуқуқ, дотсентон Ғафуров А.Д., Бозоров Р.Б., Раҷабов М.Н., Сулаймонов Ф.С., Қодирқулов Х.Р., Қурбонوف Қ.Б. баромад намуданд. Баъдан Сангинов Д.Ш. концепсияи рисолаи докторияшро баён намуд. Дар натиҷаи ҷаласа қарор карда шуд, ки ба Сангинов Д.Ш. барои бартараф намудани камбудихо ва ислоҳи эродҳои баёнгардида вақт дода шавад ва баъд аз бартараф намудани камбудихо ва ислоҳи эродҳои муҳокимаи дуюм гузаронида шавад.

Садорати факултети ҳуқуқшиносии ДМТ ба муқарризон барои дастгирии олимони ҷавон изҳори сипос менамояд.

ОГРАНИЧЕНИЯ В ИЗБИРАТЕЛЬНЫХ ПРАВАХ ГРАЖДАН ПО ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВУ РЕСПУБЛИКИ ТАДЖИКИСТАН

Одним из основных достижений демократического общества является всеобщее избирательное право. В Республике Таджикистан оно выступает в качестве основополагающего принципа государства и закреплено в статье 6 Конституции РТ, в соответствии с которым носителем суверенитета и единственным источником государственной власти в Республике Таджикистан является народ, который осуществляет его непосредственно или через своих представителей. Высшим непосредственным выражением власти народа являются общенародный референдум и выборы. Дальнейшее закрепление данного принципа осуществлено в статье 27 Конституции РТ, которая устанавливает, что гражданин имеет право участвовать в политической жизни и государственном управлении непосредственно или через представителей.

Исходя из требований указанных норм Конституции, можно сделать вывод о том, что участвовать в управлении делами государства может каждый гражданин Республики Таджикистан. Однако в обществе существует определенная категория лиц, которые в силу различных причин установленных в законе не могут выражать свои политические интересы и поэтому ограничены в реализации данного права.

Ограничение избирательных прав граждан необходимо рассматривать в общем контексте института ограничения конституционных прав и свобод человека и гражданина. В Конституции РТ, этому вопросу посвящена статья 14, где устанавливается, ограничения прав и свобод граждан допускаются только с целью обеспечения прав свобод других граждан, общественного порядка, защи-

ты конституционного строя и территориальной целостности республики. Тем самым, мы можем констатировать, что те ограничения, которые будут налагаться для достижения указанных целей, должны выражаться и в избирательном праве. И это касается ограничений, изложенных как в Конституции, так и в действующем законодательстве.

Конституционные ограничения избирательных прав граждан, предусмотренные в части 4 статьи 27 Конституции РТ: "Лица, признанные судом недееспособными либо содержащиеся в местах лишения по приговору суда, не имеют права участвовать в выборах и референдумах".

Из анализа данной статьи Конституции РТ можно сделать вывод, что ограничение избирательных прав - это временное не предоставление права избирать и быть избранным отдельным категориям лиц, т.е. ограничение избирательных прав временно и распространяется на заранее не определенный круг лиц.

Временный характер ограничений означает, что законодательство РТ не предусматривает возможности лишения на постоянной основе избирательных прав. Ограничение связано с конкретными обстоятельствами, при отпадении которых избирательные права возвращаются.

Отсутствие конкретного круга лиц, которым применялось ограничение избирательных прав, также является заслугой современного правового регулирования. В отличие от прежних времен, в уголовно-репрессивной системе не присутствует наказания в виде лишения (ограничения) избирательных прав граждан. Да, лицо, осужденное к лишению свободы, ограничивается и в избирательных правах, но это не специаль-

ное наказание избирательного характера.

Таким образом, в соответствии со статьей 27 Конституции РТ не имеют права избирать и быть избранными граждане, признанные судом недееспособными, а также содержащиеся в местах лишения свободы по приговору суда.

Во-первых, необходимо обратить внимание, на то что, такая конституционная формулировка соответствует признакам ограничения избирательных прав, т.е. предусмотрены в законе, преследует правомерные цели и необходимы в демократическом обществе, носят временный характер и устанавливают неопределенный круг распространения данных ограничений. Во-вторых, надо четко определить эти группы лиц. Говоря о недееспособных лицах, следует опираться на положения статьи 27 Конституции и статьи 21 Гражданского кодекса РТ. Данные нормы устанавливают, что дееспособность возникает с 18 лет и по достижении данного возраста человек имеет возможность участвовать в выборах.

Говоря об осужденных, необходимо подчеркнуть, что Конституция РТ распространяет это ограничение на тех лиц, которые осуждены именно к лишению свободы и отбывающие это наказание.

Важным вопросом в определении ограничения избирательных прав является вопрос исключительными или относительности ограничений. Как отмечают Курсс В.И и Бондар Н.С исключительность этих ограничений заключается в том, что текущее законодательство не может отменить данные ограничения, но может их дополнить.

Однако, на наш взгляд, статью 14 Конституции невозможно так толковать,



Наïмова С.О.
ассистент кафедры
конституционного права

потому что она устанавливает правила ограничения, изложенные в текущем законодательстве, и не распространяется на те права и свободы, ограничение которых установлено в Конституции. То есть, если сама Конституция устанавливает ограничения избирательных прав, то текущее законодательство уже не имеет возможности устанавливать новые ограничения.

Это, на наш взгляд, подтверждает и рассматриваемая часть 4 статьи 27, которая не делает ссылку ни на 14-ую статью Конституции, ни на текущее законодательство. Тем самым подтверждается невозможность расширения ограничений избирательных прав.

В заключении следует, отметить, что в Республике Таджикистан возможны лишь те ограничения избирательных прав, которые установлены в части 4 статьи 27 Конституции РТ.



Абдухалил ҒАҒУРОВ
мудири кафедраи ҳуқуқи
нақлиёт ва ҳуқуқи истифода
сарватҳои табиӣ

Яке аз нишонаҳои асосии давлати демократӣ ҳам дар илми ҳуқуқшиносӣ ва ҳам дар амалияи давлатдорӣ ин иштироки бевосита ва ё бавоситаи мардум, шаҳрвандон дар идоракунии давлатӣ мебошад. Ифода ва иродаи мардум ҳамчун муҳимтарин унсуре низомии демократӣ, дар иштироки бевоситаи онҳо дар интихобот ва раъйпурсӣ ифода меёбад.

Новобаста аз оне, ки дар адабиёти илмӣ низомии демократӣ доштани интихоботро ба

ду-се асри гузаштаи наздик шабоҳат диҳанд, миллати тоҷик ҳамчун мардуми соҳибтамаддун дар низомии давлатдорӣ таърихи худ тавассути пешбарии роҳбарони қавмҳои алоҳида ва маҳаллову минтақаҳои худ ҳамчун вақил ё намоянда интихоботро истифода кардааст.

1-уми март соли 2015 дар саросари ҶТ интихоботи Маҷлиси Олӣ, маҷлисҳои маҳаллӣ ва ҷамоатҳои баргузор мегардад. Баъд аз ба даст овардани интиқолияти давлатӣ то ба ин рӯз, ҷама гуна чорабиниҳои сиёсӣ дар сатҳи баланди масъулиятшиносӣ ва иштироки фаъолонаи мардум сурат гирифта истодааст. Чуноне, ки Сарвари давлат, Президенти ҶТ, муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон дар Паёми навбатии худашон ба Маҷлиси Олӣ аз 23 январӣ соли 2015 таъкид намудаанд: "Интихоботи навбатӣ бояд ба омилӣ муттаҳидкунандаи халқи Тоҷикистон, таҳкими сулҳу субот, ваҳдати милливу сарҷамъии мардуми кишвар ва болоравии эътибори обрӯи

ИНТИХОБОТ - СОЗАНДАГӢ



давлати мо дар арсаи ҷаҳонӣ гардад. Ман бори дигар хотирнишон менамоем, ки ҷамаи мо барои фардои давлату миллат, сулҳу субот, ваҳдати милли, хулоса, барои ояндаи осудаи Тоҷикистон масъулият дорем".

Дар ҳақиқат дуруст таъкид гардид, ки обрӯ ва нуфузи ҳар як давлат пеш аз ҷама дар сатҳи баланди ташкилӣ, фарҳанги ҳуқуқӣ ва иштироки фаъоло-

наи мардум дар ҳаёти сиёсии кишвар, махсусан интихобот арзёбӣ мегардад.

Дар баробари гуфтаҳои боло мо аз ин шароити мусоид истифода намуда, аз ҷамаи шаҳрвандони ҶТ, ки синнашон то рӯзи интихобот ба 18 расидааст, сарфи назар аз миллат, чинс, наҷод, забон, эътиқоди динӣ, мавқеи сиёсӣ, вазъи иҷтимоӣ ва зиннаи таҳсилот, хоҳиш

менаоме дар интихоботи Маҷлиси Олӣ, маҷлисҳои маҳаллӣ ва ҷамоатҳо, ки рӯзи 1-уми март баргузор мегардад, фаъолона ва бо масъулияти баланди созандагӣ бунёдкорӣ ва ба хотири пояндагии ваҳдати милли иштирок намоянд. Зеро мардуми соҳибтамаддун ва шарифи Тоҷикистон дар ҷама давру замон ба ҷамагуна воқеаҳои сиёсӣ ба ақлу хиради созгор, созандагӣ бунёдкорӣ муносибат намудааст. Ба ҳар як интихобкунанда заковати солим, интихоби дуруст, сарбаландиву хонаободӣ таманно менамоем.

Ҳар яки мо набояд нисбати фардои давлату миллат ва созандагӣ бунёдкорӣ бетафовут бошем. Зеро Муҳаммад Иқбол гуфтааст:

**Худо он миллатеро
сарвари дод,
Ки тақдираш ба даст
хеш биништ.
Ба он миллат сару коре
надорад,
Ки деҳқонаш барои
дигарон кишт.**



Зайниддин СОИБОВ
ассистенти кафедраи
ҳуқуқи конститусионӣ

Интихобот яке аз падидаҳои муҳими ҳуқуқи конститусионӣ ва аз ҷумлаи чорабиниҳои сиёсӣ-ҳуқуқӣ ба шумор меравад. Яке аз равандҳои, ки барои интихобот аҳамияти хосаро доро мебошад ин тартиби овоздиҳии пешакӣ аст. Ҳоло ки мо дар арафаи интихоботи Маҷлиси Олии ҶТ, Маҷлисҳои маҳаллии вакилони халқ ва вакилони ҷамоати шаҳрак ва деҳот қарор дорем, моро зарур аст, ки перомуни тартиби овоздиҳии пешакӣ дар интихобот ҳарф занем.

Тартиби овоздиҳии пешакӣ тавасути Қонунҳои конститусионии ҶТ "Дар бораи интихоботи Маҷлиси Олии ҶТ", "Дар бораи интихоботи вакилон ба Маҷлисҳои маҳаллии вакилони халқ", Дастурамали комиссияи участкавии интихобот оид ба интихоботи вакилони Маҷлиси намояндагони Маҷлиси Олии ҶТ ва дигар санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ танзим карда мешавад. Ово з д и ҳ и и пешакӣ, чи хеле ки аз номи он маълум мешавад, тартиби овоздиҳии интихобкунандагонро на дар рӯзи интихобот, балки то интихобот фаро мегирад. Ба таври дигар гӯем, тартиби овоздиҳии пешакӣ раванде мебошад, ки шаҳрванд бинобар сабаби дар рӯзи интихобот дар маҳаллии участкаи интихоботӣ ҳузур надоштани пешакӣ овоз медиҳад. Тартиби овоздиҳии пешакӣ дар моддаи 44-и Қонуни конститусионии ҶТ "Дар бораи интихоботи Маҷлиси Олии ҶТ" аз 10 декабри соли 1999 танзим шудааст. Тибқи муқаррароти банди 1-и моддаи мазкур "агар интихобкунанда, дар рӯзи интихобот ба участкаи интихобот, ки дар он ҷо ба рӯйхати интихобкунандагон дохил карда шудааст, имконияти омаданро надошта бошад, ҳуқуқ дорад пешакӣ ба бинои комиссияи ҳавзавии дахлдори интихобот омада, бо пур кардани бюллетен овоз диҳад". КМИР бо қарори худ Дастурамали комиссияи участкавии интихобот оид ба интихоботи Маҷлиси намояндагони Маҷлиси Олии ҶТ-ро тасдиқ кардааст, ки яке аз қисматҳои он ба тартиби овоздиҳии пешакӣ бахшида шудааст. Дар банди 44-и Дастурамали мазкур муқаррар шудааст, ки "агар интихобкунанда дар рӯзи интихобот ба участкаи интихоботӣ, ки дар он ҷо ба рӯйхати интихобкунандагон дохил карда шудааст, имконияти ома-

данро надошта бошад (дар сафари хизматӣ, ба табобатгоҳ рафтани ва ҳамин гуна сабабҳои дигар), ҳуқуқ дорад пешакӣ ба бинои комиссияи ҳавзавии дахлдори интихобот омада, бо пур кардани бюллетен овоз диҳад.

Овоздиҳии пешакӣ яке аз ҳуқуқҳои интихоботи шаҳрванд мебошад ва он кафолат дода шудааст. Албатта, баъзе омилҳо ва сабабҳои, ба монанди ба муҳоҷират, сафари хизматӣ, табобатгоҳ, истироҳатгоҳ, саёҳат рафтани ва ғайра пайдо мешаванд, ки интихобкунанда дар рӯзи интихобот ширкат варзида наметавонад. Бинобар ҳамин, дар ин ҳолатҳои интихобкунанда бо истифода аз овоздиҳии пешакӣ худ ҳуқуқи интихоботи фаъоли худро амалӣ мегардонад. Қонунгузори ҶТ ҳама ҳолатҳоро ба инобат гирифта баҳри амалишавии ҳуқуқи интихоботи шаҳрвандондон имкониятҳоро фароҳам овардааст. Дар моддаи 26 Қонуни конститусионии мазкур таъмини ҳуқуқи

хил мешавад. Албатта, ин ҳуҷҷатҳо дар рӯзи интихобот ҳам пешниҳод мешавад. Мақсад аз пешниҳод кардани ҳуҷҷатҳои мазкур дар он аст, ки шахсияти ва мавҷуд будани ӯ дар рӯйхати интихобкунандагон тасдиқ карда шавад.

Бюллетенҳои интихобот, ки пешакӣ аз тарафи интихобкунанда пур карда шудааст, ба лиффофа гузошта, он ширеш карда мешавад ва дар ҷои ширеш карда имзои ду нафар аъзои комиссияи дахлдори интихобот гузошта, бо муҳри комиссияи интихобот ва имзои овоздиҳанда тасдиқ карда мешавад. Лиффофаи ширешкардашударо котиби комиссияи дахлдори интихобот дар бинои комиссияи ҳавзавии интихобот то лаҳзаи ба комиссияи участкавии интихобот супурдани бюллетенҳо нигоҳ медорад.

Дар интихоботи вакилон ба Маҷлисҳои маҳаллии вакилони халқ мувофиқи моддаи 22-и Қонуни конститусионӣ "Дар бораи интихоботи вакилон

миссияи интихобот ҳангоми овоздиҳии пешакӣ чунин вазифаҳо дорад:

- махфияти овоздиҳии интихобкунандагон таъмин намояд;
- ба ғалат нишон додани изҳори иродаи интихобкунанда роҳ надиҳад;
- ҳифзи бюллетен;
- таъмини баҳисобирии овози интихобкунанда дар вақти муқаррар намудани натиҷаи овоздиҳӣ ва муайян кардани ҷамъбасти интихобот.

Лиффофаи ширешкардашударо дар интихоботи вакилони Маҷлиси намояндагони Маҷлиси Олии ҶТ котиби комиссияи ҳавзавии дахлдори интихобот дар бинои комиссияи ҳавзавии интихобот то лаҳзаи ба комиссияи участкавии интихобот супурдани бюллетенҳо нигоҳ медорад. Яъне, барои нигоҳ доштани лиффофаҳо котиби комиссияи ҳавзавии дахлдори интихобот масъул мебошад. Комиссияи ҳавзавии дахлдори баробари супурдани бюллетенҳо лиффофаҳоро ба комиссияи участкавии интихобот месупорад. Дар интихоботи вакилон ба Маҷлисҳои маҳаллии вакилони халқ аз сабаби дар ҳуди комиссияи участкавии интихобот интихобкунанда пешакӣ овоз медиҳад, ҳоҷат ба дигар комиссияи интихоботӣ супурдани лиффофаҳо нест. Комиссияи участкавии интихобот дар хусуси лиффофаи варақаи интихобот ба рӯйхати интихобкунандагон қайди дахлдори карда, таърихашро нишон медиҳад.

Дар рӯзи овоздиҳӣ раиси комиссияи участкавии интихобот дар ҳузурӣ аъзои комиссияи участкавии интихобот, нозирон ва дигар шахсон пеш аз оғози овоздиҳӣ дар бораи шумораи интихобкунандагоне, ки пешакӣ овоз додаанд, маълумот дода, лиффофаҳоро, ки дар онҳо бюллетенҳои овоздиҳӣ ҷойгиранд ва рӯйхати интихобкунандагонро, ки пешакӣ овоз додаанд, нишон медиҳад. Мақсади дар ҳузурӣ шахсон зикршуда дар бораи шумораи интихобкунандагоне, ки пешакӣ овоз додаанд маълумот додан ва нишон додани лиффофаҳо, ки дар онҳо бюллетенҳои овоздиҳӣ ҷойгиранд ва рӯйхати интихобкунандагоне, ки пешакӣ овоз додаанд ин таъмини шаффофият дар интихобот мебошад. Баъд аз маълумотдиҳӣ оид ба лиффофаҳо, ки дар он бюллетенҳои овоздиҳии пешакӣ ҷойгиранд, лиффофаро ба навбат бо риояи махфияти изҳори иродаи интихобкунандагон мекушояд ва бюллетенҳоро ба қуттии овоздиҳӣ раиси комиссияи участкавии интихобот мепартояд. Шумораи интихобкунандагоне, ки пешакӣ овоз додаанд, қабл аз овоздиҳӣ ба протокол дар бораи натиҷаи овоздиҳӣ сабт гардида, дар рӯйхати интихобкунандагоне, ки пешакӣ овоз додаанд, дар муқобили насаб, ном ва номи падари онҳо ишораи "Пешакӣ овоз додааст" гузошта мешавад.

Аз ин маълум мешавад, ки дар интихоботи вакилони Маҷлиси намояндагони Маҷлиси Олии ҶТ оид ба интихобкунандагоне, ки пешакӣ овоз додаанд пеш аз оғози овоздиҳӣ маълумот дода мешавад. Дар интихоботи вакилони Маҷлисҳои маҳаллии вакилони халқ бошад, лиффофаҳои сарбаста ва варақаҳои овоздиҳӣ баъди тамоми овоздиҳӣ, пеш аз кушодани қуттиҳои овоздиҳӣ, дар ҳузурӣ аъзои комиссияи участкавии интихобот ба қуттӣ партофта мешаванд. Яъне дар интихоботи вакилон ба Маҷлисҳои маҳаллии вакилони халқ лиффофаҳои сарбаста баъди тамоми шудани овоздиҳӣ ба қуттӣ партофта мешаванд.

Овоздиҳии пешакӣ танҳо дар интихоботи вакилони Маҷлиси намояндагон мумкин аст. Дар интихоботи аъзои Маҷлиси миллӣ овоздиҳии пешакӣ манъ аст.

ОВОЗДИҲИИ ПЕШАКӢ ДАР ИНТИХОБОТ

интихоботи шаҳрвандон дар вақти дигар кардани маҳалли зист муқаррар карда шудааст. Мувофиқи он "агар интихобкунанда дар давраи барои шиносии умумӣ пешниҳод кардани рӯйхати интихобкунандагон ва то рӯзи интихобот имконият надошта бошад, ки дар маҳалли зисташ бошад (дар сафари хизматӣ, табобатгоҳ рафтани ва ҳамин гуна сабабҳои дигар), ҳуқуқ дорад бо пешниҳоди шиноснома ё ҳуҷҷати дигаре, ки шахсияти вайро тасдиқ мекунад, аз комиссияи ҳавзавии интихобот бюллетени интихоботро талаб намояд, нисбати номзад иродаи худро изҳор кунад, лиффофаи сарбастаро ба комиссияи интихобот супорад. Комиссияи интихобот инро дар рӯйхати интихобкунандагон бо зикри сана қайд мекунад. Лиффофаи сарбаста дар ҳузурӣ интихобкунанда муҳр карда мешавад. Комиссияи интихобот барои сариштаи лиффофа масъул аст". Ин меъёри қонун кафолати ҳуқуқи интихоботи шаҳрвандро дар вақти дигар кардани маҳалли зист медиҳад.

Ҳангоми овоздиҳии пешакӣ дар интихоботи вакилони Маҷлиси намояндагони Маҷлиси Олии ҶТ интихобкунанда на ба комиссияи участкавии интихоботӣ, балки ба комиссияи ҳавзавии дахлдори интихобот барои пур кардани бюллетен меояд. Яке аз фарқиҳои асосии овоздиҳии пешакӣ аз овоздиҳӣ дар рӯзи интихобот маҳз дар ин аст. Агар дар рӯзи интихобот интихобкунанда ба комиссияи участкавии дахлдори барои овоздиҳӣ равад, пас дар овоздиҳии пешакӣ интихобкунанда ба комиссияи ҳавзавии дахлдори интихобот меравад.

Интихобкунандае, ки ба комиссияи ҳавзавии дахлдори интихобот бо мақсади овоздиҳии пешакӣ меояд, ҳатман шиноснома (паспорт) ё дигар ҳуҷҷати тасдиқкунандаи шахсияташро пешниҳод мекунад. Ба дигар ҳуҷҷатҳои тасдиқкунандаи шахсияти интихобкунанда шаходатномаи ронандагӣ, билети ҳарбӣ ва корти идентификасионӣ до-

ба Маҷлисҳои маҳаллии вакилони халқ" аз 10 декабри соли 1999 шахсон, ки дар рӯзи интихоботи вакилон ба Маҷлисҳои маҳаллии вакилони халқ бинобар сабабҳои муайян ширкат варзида наметавонанд ҳуқуқ доранд бо пешниҳоди шиноснома ё дигар ҳуҷҷати тасдиқкунандаи шахсияташ аз комиссияи участкавии интихоботи маҳалли истиқоматаш варақаи интихобот талаб кунанд. Аз ин ҷо фарқиати овоздиҳии пешакӣ дар интихоботи Маҷлиси намояндагони Маҷлиси Олии ҶТ ва интихоботи вакилон ба Маҷлисҳои маҳаллии вакилони халқ аён мешавад. Дар овоздиҳии вакилони Маҷлиси намояндагон бюллетен ва дар интихоботи вакилон ба Маҷлисҳои маҳаллии вакилони халқ варақаи интихобот пур карда мешавад.

Дигар фарқиати овоздиҳии пешакӣ дар интихоботи Маҷлиси намояндагон ва овоздиҳии пешакӣ дар интихоботи вакилон ба Маҷлисҳои маҳаллии вакилони халқ дар он аст, ки интихобкунанда дар интихоботи вакилони Маҷлиси намояндагон барои овоздиҳии пешакӣ ба комиссияи ҳавзавии дахлдори ва дар интихоботи вакилон ба Маҷлисҳои маҳаллии вакилони халқ бошад, ба комиссияи участкавии маҳалли истиқоматаш меояд.

Барои он ки овоздиҳии пешакӣ воқеӣ шавад, бояд бюллетен ва варақаи интихобот ба лиффофа гузошта шавад. Дар лиффофа гузоштани бюллетен ва варақаи интихобот яке аз шартҳои ҳатмӣ барои овоздиҳии пешакӣ мебошад. Мақсади дар лиффофа ҷой кардани бюллетен ва варақаи интихобот дар он аст, ки махфияти овоздиҳии шаҳрванд то рӯзи интихобот таъмин карда шавад. Лиффофаи бюллетен барои интихоботи вакилони Маҷлиси намояндагон бо ширеш маҳкам карда мешавад ва дар ҷои ширешшуда имзои ду нафар аъзои комиссияи дахлдори интихобот гузошта, бо муҳри комиссияи интихобот ва имзои овоздиҳанда тасдиқ карда мешавад. Ба лиффофаи варақаи интихобот дар интихоботи вакилон ба Маҷлисҳои маҳаллии вакилони халқ дар ҳузурӣ интихобкунанда муҳр гузошта мешавад.

Ҳангоми овоздиҳии пешакӣ комиссияи интихобот масъулияти муайяно ба зимма мегирад. Дар асоси қонун ко-

« **Аз ин ҷо фарқиати овоздиҳии пешакӣ дар интихоботи Маҷлиси намояндагони Маҷлиси Олии ҶТ ва интихоботи вакилон ба Маҷлисҳои маҳаллии вакилони халқ аён мешавад. Дар овоздиҳии вакилони Маҷлиси намояндагон бюллетен ва дар интихоботи вакилон ба Маҷлисҳои маҳаллии вакилони халқ варақаи интихобот пур карда мешавад.** »

Интихобот яке аз падидаҳои муҳими сиёсӣ-ҳуқуқие мебошад, ки дар он унсурҳои ҷомеаи шаҳрвандӣ ва қишри зиёди аҳоли дар ташкил намудани мақомоти намоёндагӣ номзадии худро ба вакили Маҷлиси намоёндагони Маҷлиси Олии ҶТ ва Маҷлиси маҳаллии вакилони халқ пешниҳод менамоянд. Шаҳрвандон бо ихзори раъйи худ дар интихобот дар алоқаи устувор ва робитаи ноғусастанӣ қарор доштанро бо давлати миллии худ - Тоҷикистони азиз собит месозанд.

буда, онро бевосита ва ё ба воситаи вакилони худ амалӣ мегардонад.

2. Интихобот ин шакли иштироки шаҳрванд дар ҳаёти сиёсӣ ва идораи давлат аст. Тибқи моддаи 27 Сарқонун шаҳрванд ҳақ дорад дар ҳаёти сиёсӣ ва идораи давлати бевосита ва ё ба воситаи вакилонаш иштирок намояд, зеро Тоҷикистон ин ташкилоти сиёсии тоҷикистониён мебошад.

3. Интихобот усули қонунии мустақим ва ғайримустақим ишғол намудани мансабҳои олий ва маҳаллии дар мақомоти

қоди динӣ, маҷзеи сиёсӣ, вазъи иҷтимоӣ, таҳсилот ва дороии молу мулк ҳуқуқи интихоб қардан доранд.

5. Интихобот ин шакли алоқаи устувори шахс ва давлат мебошад, ки аз мазмуни мафҳуми ҳуди шаҳрвандӣ ва уҳдадорӣ байни шаҳрванд ва давлат, ки Қонуни конституционии ҶТ "Дар бораи шаҳрвандии ҶТ" аз 4 ноябри соли 1995 муқаррар намудааст, бармеояд.

6. Интихобот воқеан мувофиқи ирода ва манфиати халқ амал қардани



Холмаҳмад ОЙЕВ
дотсенти кафедраи ҳуқуқи
конституционӣ, н.и.у.

ва деҳот мебошад; дуюм, шакли ягонаи қонунии ташкили мақомоти намоёндагӣ ҳокимияти давлатӣ, мақомоти худидоракунӣ шаҳрак ва деҳот ва интиҳоби сарвари давлат аст; сеюм, падидаи демократӣ ва нишондиҳандаи ташкили идораи демократии давлат, чун маҳак ё мизони ошқор қардани татбиқи низоми тартиби демократӣ, амалӣ гаштани соҳибхотии халқ мебошад; чаҳорум шакли таҷассуми олии алоқаи устувори байни шаҳрванд ва давлат, дарки масъулият ва қарзи шаҳрвандӣ аст. Пас, ҶАМА БА ИНТИХОБОТ!

ИШТИРОК ДАР ИНТИХОБОТ - ДАРКИ ОЛИИ МАСЪУЛИЯТ ВА ҚАРЗИ ШАҲРВАНДӢ

Бо иштирок намудан ва ихзор намудани иродаи худ дар интихоботи озод ва ихтиёрӣ шаҳрвандон худогоҳӣ ва худшиносии миллиро ҳамчун қарзи шаҳрвандӣ дар назди Ватан ва давлат нишон медиҳанд. Бо ҳамин назардошт аҳамияти интихоботро дар шакли фишурда ба интихобкунандагон аз лиҳози сиёсӣ ҳуқуқӣ пешкаш менамоем, ки он барои онҳо як кӯмаки хоксорона, дарки масъулияти шаҳрвандӣ ва ҳештаншиносӣ бошад.

1. Интихобот ин шакли олии ихзори иродаи халқ аст. Халқ чун сарчашмаи ягонаи ҳокимияти давлатӣ дар интихобот иродаи худро бевосита ихзор мекунад. Аз ин лиҳоз дар моддаи 6 Сарқонуни ҶТ муқаррар шудааст, ки дар Тоҷикистон халқ баёнгарии соҳибхотии сарчашмаи ягонаи ҳокимияти давлатӣ

намоёндагӣ ҳокимияти давлатӣ ва мақомоти худидораи шаҳрак деҳот мебошад, яъне халқ ба вакилони интихобмешуда дар сатҳи давлатӣ амалӣ намудани ҳокимияти худро ба онҳо бовар мекунад ва ба воситаи онҳо ҳокимияти давлатиро ба амал мебарорад. Пас, шаҳрванде, ки ба боварии халқ сазовор мешавад, вакили ӯ мебошад ва аз номи халқ идораи давлатро амалӣ менамояд.

4. Интихобот ин таҷассумгари моҳияти сохтори давлат мебошад, ки моҳияти демократии давлат ба интиҳоби озод ва ихтиёрӣ асос меёбад. Қонуни ҶТ "Дар бораи интихоботи Маҷлиси Олии ҶТ" муқаррар намудааст, ки шаҳрвандоне, ки синнашон то рӯзи интихобот ба 18 расидааст, қатъи назар аз мансубияташон ба миллат, наҷод, ҷинс, забон, эъти-

фаъолияти мақомоти ҳокимияти давлатӣ, қонунӣ гаштани онро нишон медиҳад. Тибқи м. 6 Конституцияи ҶТ аз номи тамоми халқи Тоҷикистон фақат Президент, Маҷлиси милли ва Маҷлиси намоёндагони Маҷлиси Олии ҶТ дар ҷаласаи якҷояи худ ҳуқуқи сухан гуфтан доранд. Аз ин лиҳоз, мандати аз номи халқ сухан гуфтанро ба мақомоти зикршуда ҳуди халқ аз тариқи иштирок ва раъй додан дар интихобот медиҳад.

Ба ҳамин тариқ, низом ва ҳуқуқи интихобот дар Тоҷикистон бо мазмунҳои зерин бояд фаҳмида шавад: Якум, ҳуқуқи сиёсӣ субъективӣ шаҳрвандон оид ба интихоб қардан ва интихоб шудан ба мансаби Президент, ба вакилии Маҷлиси Олий, вакилии Маҷлиси маҳаллии вакилони халқ ва вакили Ҷамоати шаҳрак



Шукрона ХАМДАМОВА
ассистент кафедраи ҳуқуқи
адамӣ ва сравнительного праведения

Формирование демократической политической системы предполагает активное участие граждан в формировании публичных институтов государственной власти и контроле за их деятельностью. Такое понимание выборов наполняет демократию подлинным содержанием, позволяет реализовать активную общественную позицию самого гражданина.

Особую роль в этом процессе играют гарантии избирательных прав, то есть установленные в Конституции и избирательном законодательстве условия, правила и процедуры, обеспечивающие реализацию избирательных прав граждан. Действующим законодательством Республики Таджикистан предусмотрена целая система различных гарантий, важнейшими из которых являются правовые гарантии, предусматривающие юридическую ответственность за нарушения норм избирательного права (избирательного законодательства).

Так, в статье 58 Конституционного закона РТ "О выборах Маджлиси Оли

ОТВЕТСТВЕННОСТЬ ЗА НАРУШЕНИЯ ИЗБИРАТЕЛЬНЫХ ПРАВ ГРАЖДАН

РТ" специально подчеркивается, что лица, препятствующие путем насилия, обмана, угроз или иным путем свободному осуществлению гражданином РТ права избирать и быть избранным, вести предвыборную агитацию, а также члены избирательных комиссий, должностные лица государственных органов и политических партий, совершившие подлог избирательных документов, заведомо неправильный подсчет голосов, нарушившие тайну голосования или допустившие иные нарушения закона, несущие установленную законом ответственность. Таким образом, за нарушение избирательных прав граждан со стороны должностных лиц, законодательство РТ предусматривает административную и уголовную ответственность. В данной статье нами будут рассмотрены нормы уголовного законодательства, устанавливающие уголовную ответственность за совершение преступлений, нарушающих избирательные права граждан.

Воспрепятствование свободному осуществлению гражданином своих избирательных прав может состоять в создании препятствий его явки на избирательный участок, в запрещении ему давать согласие на выдвижение его кандидатом в депутаты, а также в создании иных условий, затрудняющих либо полностью исключаящих для него возможность избирать или быть избранным в органы государственной власти. Такое воспрепятствование осуществлению избирательных прав может происходить, в частности, путем подкупа гражданина, его обмана, применения в отношении него насилия или угрозы такого насилия, подлога избирательных документов,

неправильного подсчета голосов избирателей.

В случае возникновения подобных ситуаций в ходе проведения выборов необходимо обратиться в компетентные органы государственной власти, в частности в Центральную комиссию по выборам и референдуму, прокуратуру и суд, которые должны рассматривать заявления в трехдневный срок, а поступившие в день выборов - немедленно.

В соответствии со статьей 150 УК РТ наказуемым является воспрепятствование осуществлению гражданином своих избирательных прав и права участвовать в референдуме, а также воспрепятствование работе избирательных комиссий, соединенные с подкупом, обманом, применением насилия либо с угрозой его применения, совершенные лицом с использованием своего служебного положения, совершенного группой лиц по предварительному сговору или организованной группой.

За фальсификацию избирательных документов, заведомо неправильный подсчет голосов или установление результатов выборов предусматривается самостоятельная уголовная ответственность (Статья 151 УК РТ). Также данная статья предусматривает ответственность за нарушения тайны голосования. К уголовной ответственности за данное деяние привлекаются члены избирательной комиссии и члены инициативных групп кандидатов. Нарушением тайны голосования является создание такой обстановки на избирательном участке, при которой избирательная комиссия имеет возможность контролировать волеизъявление голосующих граждан,

которое может быть выражено в отсутствии кабин для голосования, возможность наблюдать за действиями избирателя.

Подлог и фальсификация избирательных документов может заключаться во внесении в них (например, в списки избирателей) заведомо ложных сведений и записей, подделка, подчистка избирательных документов, пометка их другим числом, составление избирательных документов от имени подставных лиц, замене одного документа на другой с иным содержанием и т.д.

Подлог и фальсификация могут быть совершены членами избирательных комиссий, или должностными лицами, или лицами, удостоверяющими правильность подписанного листа, и может кроме отмеченного выразиться в составлении и выдаче этими лицами заведомо ложных документов. За совершения подобных действий указанная категория лиц может быть привлечена к уголовной ответственности за фальсификацию избирательных документов (Статья 151 УК РТ).

Другие лица, не являющиеся членами избирательных комиссий или должностными лицами, за совершение подобных действий также подлежат привлечению к уголовной ответственности, но по статье 340 УК РТ - подделка, изготовление или сбыт поддельных документов, государственных наград, штампов, печатей, бланков.

Таким образом, в уголовном законодательстве РТ предусмотрен широкий круг действий в области избирательного права, за нарушение которых возможно привлечение к уголовной ответственности.

Дар замони муосир барои эълон кардан ва ё эътироф намудани соҳаи ҳуқуқ ё илм ҳамчун соҳаи мустақил якҷанд талабот зарур аст, ки яке аз онҳо принцип мебошад. Ҳеҷ соҳаи ҳуқуқро бидуни принцип - таҳкурси ё пойдевори ҳуқуқӣ, замина ва асос тассаввур намудан ғайриимкон аст. Яъне ҳар як соҳа дорои принципоҳое мебошад, ки онҳо замина ва асоси ҳуқуқии он маҳсуб меёбанд. Принцип аз истилоҳи латинии *principium* гирифта шуда, маъноаш асос, ибтидо, қонун, бунёд, ғоя мебошад. Дар луғати тафсирии калимаҳои русӣ-интернатсионали принцип чунин маънидод гаштааст:

1) Нуқтаи идеяи асосии ягон назария, таълимот, илм, ҷаҳонбинӣ, ташкилотӣ сиёсӣ ва ғайра;

2) Ақида, эътимоди ботинӣ, ки тарзи рафторро муайян мекунад.

Ҳуқуқи интихобот низ аз ҷумлаи падидаҳои ҳамаҷумлаи ҳуқуқӣ ҳисоб карда мешавад, ки дар он нақши принципҳои ҳамаҷумлаи таҳкурси ё зербинои ҳуқуқӣ хеле бузург аст. Принципҳои интихобот гуфта ғояҳои бунёдӣ, ормонҳои ҳуқуқӣ ва меъёрҳои роҳбарикунандае фаҳмида мешаванд, ки онҳо заминаи низомии интихобот дар ҶТ ба ҳисоб мераванд.

Қонуни конститутсионии ҶТ "Дар бораи интихоботи Маҷлиси Олии ҶТ" принципҳои иштироки шаҳрвандон дар интихоботро муқаррар намудааст, ки аз моддаи 3 то моддаи 7-ро дар бар мегирад. Дар моддаи 3-и Қонуни конститутсионии мазкур номгуи принципҳои оварда шуда, дар моддаҳои минбаъдаи қонун мазмун ва муҳтавои онҳо то андозае равшан карда шудааст.

Мувофиқи моддаи 3-и қонун "интихоботи вакилони Маҷлиси намояндагон дар асоси ҳуқуқи умумӣ, баробар ва бевосита бо овоздиҳии пинҳонӣ ва низомии омехтаи интихобот сурат мегирад, дар он ҳеҷ гуна ҳадди ҳисоб (квота) муқаррар карда намешавад. Иштирок дар интихобот озод ва ихтиёрӣ мебошад. Интихоботи аъзои Маҷлиси миллӣ дар асоси ҳуқуқи интихоботи бавосита бо овоздиҳии пинҳонӣ сурат мегирад ва аз чор як ҳиссаи онро Президенти ҶТ таъин мекунад". Дар ин замина, яке аз принципҳои муҳими интихобот ин овоздиҳии пинҳонӣ мебошад.

Принсипи овоздиҳии пинҳонӣ аз санадҳои муҳими байналмилалӣ ва минтақавӣ оид ба ҳуқуқи инсон, ба монанди Эълומияи умумии ҳуқуқи башар, Паймони байналмилалӣ оид ба ҳуқуқҳои шаҳрвандӣ ва сиёсӣ, Конвенсия дар бораи стандартҳои интихоботи демократӣ, ҳуқуқ ва озодиҳои интихоботӣ дар давлатҳои иштирокчи ИДМ ва ғайра маншаъ мегирад. Мувофиқи қисми 3-и моддаи 21 Эълумияи умумии ҳуқуқи башар "иродаи халқ бояд асоси ҳокимияти ҳукумат бошад. Ин ирода бояд ба воситаи интихоботи давра ба давра ва бидуни сохтакорӣ, ки дар сурати мавҷудияти ҳаққи интихоботи умумӣ ва баробар бо роҳи овоздиҳии пинҳонӣ ё тавассути шаклҳои дигари баробар, ки овоздиҳии озодонаро таъмин менамоянд, ба амал бароварда мешаванд". Инчунин моддаи 25 Паймони байналмилалӣ оид ба ҳуқуқҳои шаҳрвандӣ ва сиёсӣ принципҳои овоздиҳии пинҳониро чунин кафолат додааст: "Ҳар як шаҳрванд бояд бидуни ягон навъ таъбири дар моддаи 2 зикршуда ва бидуни маҳдудиятҳои беасос ҳуқуқ ва имкониятҳои зеринро дошта бошад: а) дар пешбурди корҳои давлатӣ чӣ бевосита ва чӣ ба воситаи намояндагони ба таври озод интихобшуда ширкат намояд; в) дар интихоботи озоди даврӣ, ки дар асоси ҳуқуқи интихоботи умумӣ ва баробар бо овоздиҳии пӯшида ва таъминкунандаи иродаи озоди интихобкунандагон доир карда мешаванд, иштирок намояд ва интихоб шавад".

Дар моддаи 5-и Конвенсия дар бораи стандартҳои интихоботи демократӣ, ҳуқуқ ва озодиҳои интихоботӣ дар давлатҳои

иштирокчи ИДМ принципи овоздиҳии пинҳонӣ кафолат дода шуда, ба таври васеъ маънидод гаштааст: "Риояи принципи овоздиҳии пинҳонӣ чунин маънӣ дорад, ки ҳама гуна назорати ифодаи иродаи интихобкунандагон истисно гардида, барои интихоботи озод шароити баробар таъмин карда мешавад. Ҳуқуқи шаҳрванд ба овоздиҳии пинҳонӣ наметавонад бо ягон шакл ё восита маҳдуд карда шавад. Интихобот бо истифодаи расмиёти овоздиҳии пинҳонӣ гузаронида мешавад. Мақомоти интихоботӣ риояи шартҳои пешбиниамудаи конститутсия, қонуно ё дигар санадҳои ҳуқуқиро, ки имконпазирии онҳоро додани ягон навъи назорат ё назорати аз ҷониби интихобкунанда пур кардани бюллетенро дар маҳали овоздиҳии пинҳонӣ истисно менамояд, аз ҷониби ягон шахс онҳоро додани амалеро, ки ифодаи озодонаи иродаи интихобкунандагонро вайрон мекунад, таъмин менамояд". Чӣ тавре аён гардид, принципи овоздиҳии пинҳонӣ дар санадҳои байналмилалӣ муинтақавӣ кафолати худ-

и Қонуни конститутсионии ҶТ "Дар бораи интихоботи Маҷлиси Олии ҶТ" дар биноҳои овоздиҳӣ ҳуҷраҳо ва дигар ҷойи махсус таҷҳизонидашуда барои овоздиҳии пинҳонӣ омода карда мешаванд. Қуттиҳои интихоботӣ бояд дар ҷои намоён ва дастрас барои аъзои комиссия ва назирон тавре гузошта шаванд, ки овоздиҳандагон ба назди онҳо ҳатман аз ҳуҷраҳо ё хонаҳои овоздиҳии пинҳонӣ гузашта раванд. Дар рӯзи интихобот дар дохили хонаи овоздиҳӣ ҳузурӣ шахсон мусаллаҳ ва либоси низомидошта, аз ҷумла кормандони ҳифзи ҳуқуқ ба истиснои ҳолатҳои барои баргараф намудани ҳуқуқвайронкунӣ, манъ аст.

Ба хотири таъмини присипи овоздиҳии пинҳонӣ дар моддаи 42-и қонуни мазкур муқаррар шудааст, ки дар рӯзи интихобот, пеш аз оғози овоздиҳӣ раиси комиссияи участкаи интихобот дар ҳузурӣ аъзои комиссия, инчунин назирон ва шахсон дигар, намояндагони воситаҳои ахбори омма қуттиҳои интихоботи



Чаҳонгир САЪДИЗОДА
ассистенти кафедраи ҳуқуқи инсон
ва ҳуқуқшиносии муқоисавӣ

ОВОЗДИҲИИ ПИНҲОНӢ ВА МАСЪАЛАҲОИ УМУМИИ ТАЪМИНИ ИҶРОИШИ ОН



ро ёфтааст. ҶТ ҳамчун ҷузъи ҷудонашавандаи ҷомеаи ҷаҳонӣ дар қонунгузории худ таъмини принципи мазкурро кафолат додааст.

Мувофиқи моддаи 7-и Қонуни конститутсионии ҶТ "Дар бораи интихоботи Маҷлиси Олии ҶТ" "овоздиҳӣ дар интихоботи аъзои Маҷлиси миллӣ ва вакилони Маҷлиси намояндагон пинҳонӣ мебошад. Мудохила ба изҳори иродаи овоздиҳандагон манъ аст". Қайд кардан зарур аст, ки овоздиҳии пинҳонӣ яке аз принципҳои муҳими интихобот буда, шаҳрвандони ҶТ дар интихоботи Президент ва мақомоти намояндагии ҳокимияти давлатӣ ба тарзи овоздиҳии пинҳонӣ иштирок менамоянд. Овоздиҳии пинҳонӣ маънои онро дорад, ки ба ҳама гуна назорат аз болои изҳори иродаи овоздиҳандагон роҳ дода намешавад. Принципи овоздиҳии пинҳонӣ дар интихобот бо андешидани як қатор чораҳо таъмин карда мешавад. Аз ҷумла мувофиқи моддаи 40-

тиро аз назар гузаронида, сургуч ё муҳр мекунад. Дар моддаи мазкур, инчунин муқаррар шудааст, ки "овоздиҳанда бюллетени интихоботро дар ҳуҷра ё хонаи овоздиҳии пинҳонӣ пур мекунад. Ҳангоми пур кардани бюллетен ғайр аз овоздиҳанда ҳозир будани шахсон дигар манъ аст. Интихобкунанда, ки бюллетенро мустақилона пур карда наметавонад, ҳуқуқ дорад ба ҳуҷра ё хонаи овоздиҳӣ бо салоҳдиди худ каси дигарро ғайр аз аъзои комиссияи интихобот, назирон, намояндагони воситаҳои ахбори омма даъват кунад. Дар ҳолате ки узви комиссияи интихобот, назирон ва шахсон дигар, ба кори комиссияи интихобот ҳалал расониданӣ шаванд, ё ба ҳуқуқи интихоботи шаҳрвандон мамониат кунанд, ҳамчунин ба овоздиҳии пинҳонӣ ҳалал расонданӣ шаванд, дар ин маврид узви комиссияи фавран аз иштирок дар кори комиссияи дур карда шуда, шахсон дигар аз бинои овоздиҳӣ хориҷ карда мешаванд. Дар ин бора комиссияи қарори дахлдор мебарорад ва ҳуқуқ дорад, ки мувофиқи қонунҳои ҶТ ба мақомоти дахлдор дар бораи ба ҷавобгарӣ кашидани ин шахсон муроҷиат намояд".

Яке аз кафолатҳои муҳими таъминкунандаи принципи овоздиҳии пинҳонӣ ин дар бюллетенҳои овоздиҳӣ набудани номи интихобкунанда аст. Яъне давлат принципи овоздиҳии пинҳониро натавонад бо ташкили ҳуҷраҳои махсус таъмин мекунад, балки баъди дар қуттии овоздиҳӣ андохтани бюллетен низ ин ҳуқуқи шаҳрвандон таъмин карда мешавад. Зеро дар бюллетен ягон маълумот оид ба интихобкунанда - овоздиҳанда ҷой надорад, ки ин бо мақсади таъмин намудани принципи овоздиҳии пинҳонӣ аст. Мавҷуд будани принципи овоздиҳии пинҳонӣ дар ин-

тихобот ва аз ҷониби давлат қатъиян кафолат додани он ба хотири он аст, ки шаҳрванд ҳангоми дар ҳуҷраи овоздиҳӣ қарор доштан воқеан ба номзади арзанда овоз диҳад ва аз касе биму ҳарос надошта бошад. Зеро махфӣ нигоҳ доштани овози додаи шаҳрвандро давлат таъмин намуда, ба ғайр аз худ шаҳрванд дигар касе оид ба изҳори иродаи вай огоҳ шуда наметавонад.

Қайд кардан зарур аст, ки муҳимияти принципи мазкурро ба инобат гирифта, қонунгузор барои вайрон намудани он ҷавобгарии ҷиноятиро пешбинӣ кардааст. Мувофиқи моддаи 151-и Кодекси ҷиноятии ҶТ вайрон намудани овоздиҳии пинҳонӣ, ки аз ҷониби узви комиссияи интихоботӣ, гурӯҳи ташаббускор ё комиссияи оид ба гузаронидани раъйпурсӣ содир шудааст, бо ҷарима ба андозаи аз як ҳазор то ду ҳазор нишондиҳанда барои ҳисобҳо ё маҳрум сохтан аз озодӣ ба муҳлати то чор сол бо маҳрум кардан аз ҳуқуқи ишғоли мансабҳои муайян ё машғул шудан бо фаъолияти муайян ба муҳлати то панҷ сол ё бидуни он ҷазо дода мешавад. Мавҷуд будани ҷавобгарии ҷиноятӣ барои вайрон намудани принципи мазкур гувоҳи он аст, ки овоздиҳии пинҳонӣ шартӣ асосӣ ва зарурии интихоботи озод аст, ки ҳангоми пурра таъмин намудани он шаҳрванд наметавонад озодона ба номзади арзанда ва ҳизби сиёсӣ овоз диҳад ва дар ин замина таҳти ҳеҷ навъи назорат ё таҳдид қарор надошта бошад.

Баррасӣ ва таҳлили принципи овоздиҳии пинҳонӣ гувоҳи он аст, ки дар сурати дуруст амалӣ гардидан ва қатъиян риоя шудани он интихоботи демократӣ, ки талаботи ҷомеаи муосир ва давлати ҳуқуқбунёд аст, таъмин гардида, шароити мусоид барои амалӣ шудани яке аз ҳуқуқҳои асосии сиёсии шаҳрвандон - ҳуқуқ ба интихоботи озод муҳайё мегардад.

Дар охир пешниҳод карда мешавад, ки ба ҷои истилоҳи "принсипи ҳуқуқ" дар тамоми қонунгузории ҶТ истилоҳи "ормони ҳуқуқ" истифода карда шавад. Зеро амалӣ гардидани принципҳои ҳуқуқ новобаста аз он, ки ҳатмӣ ҳастанд, ормони мақомоти қонунгузор ва нуқтаи марказии қонун маҳсуб меёбанд.



Рустам СОТИВОЛДИЕВ
мудир кафедраи назария ва таърихи давлат ва ҳуқуқ, доктори илмҳои ҳуқуқшиносӣ, профессор

Инсоният аз ибтидо робитаи ташкили ҳаёти хешро бо интихобот дарку эҳсос намуда буд. Интихобот дар ҳамаи марҳилаҳои инкишофи таърихӣ чун шакли ташкили ҳокимияти иҷтимоӣ дар қомеаи авлодӣ (тодавлатӣ), сипас, ҳокимияти давлатӣ хизмат намудааст. Интихобот аз ҷумлаи қадимтарин сохтори қомеаи инсонӣ маҳсуб мешавад. Таърихи ҷаҳонии интихобот якҷанд ҳазор солро дар бар мегирад. Таърихи интихобот дар ҳар як давлат марҳилаҳои инкишофаширо ифода мекунад. Вазифаҳои парламенти муосирро мақомоти намояндагӣ дар давлатҳои Шарқи қадим, Юнон ва Рими қадим (маҷлиси халқӣ, анҷуман, сенат, комитсия, вече ва диг.), дар кишварҳои асри миёна (Штатҳои генералӣ дар Франция, Кортесҳо дар Испания, маҷлиси халқӣ дар Италия ва диг.) бар уҳда доштанд. Дар асрҳои XVII-XVIII парламент аҳамияти ҷамъиятию сиёсиро касб мекунад. Дар заминаи ҳуқуқи интихоботи умумӣ мақоми олии намояндагӣ - парламент чун таҷассумгари ҳокимияти қонунгузор таъсис мешавад. Ҳамзамон маъракаи интихоботӣ ҳамчун воситаи самаранокӣ сиёсат, нишондиҳандаи нуфузи гурӯҳҳои сиёсӣ ва намояндагони онҳо истифода мешавад.

Парламентҳо аз ибтидо ба ҳайси мақомоти интихобӣ (намояндагӣ) ва қонунгузор таъсис дода мешаванд. Парламенти Исландия (Алтинг), ки ҳанӯз соли 930 таъсис ёфта буд, ҳамчунин қонунҳои қабулнамудааш то имрӯз амал мекунанд. Тинвалд (парламенти Ҷазираи Мэн) соли 979 ташкил мешавад. Парламенти Англия соли 1265 даъват карда мешавад. Имрӯз дар бештари давлатҳои парламентҳои чун мақомоти намояндагӣ ва қонунгузор интихобӣ мебошанд. Аз нигоҳи шумораи калонтарин парламенти ҷаҳон Маҷлиси намояндагони Хитой мебошад, ки аз се ҳазор аъзо иборат аст. Ассамблеяҳои парламонӣ чун намояндагии парламентҳо дар Шӯрои Аврупо, Созмони Амният ва Ҳамкории Аврупо, ИДМ амал мекунанд. Дар Женева Иттиҳоди байнипарламонӣ баҳри намояндагии парла-

ментҳо ташкил мешавад.

Имрӯз интихобот дар иртибот бо имкониятҳо ва вазифаҳои ба ҳаёти қомеаи муосир таъсири ҳалкунанда мерасонад.

1. Интихобот унсурӣ ҷудонашавандаи ҳаёти ҷамъиятию сиёсӣ, шакли асосии изҳори иродаи аҳолӣ, шакли амалӣ гардидани соҳибхитиёрии халқ мебошад. Халқ ҳамчун барандаи соҳибхитиёрии парламенти интихобнамудаашро ваколатдор мекунад, ки ҳокимияти қонунгузорро амалӣ намояд. Вакили парламент намояндаи кулли миллат буда, иродаи халқро ифода мекунад, вазифаи намояндагии халқро бар дӯш дорад.

2. Дар натиҷаи интихобот асосҳои қонунӣ ва устувори низоми сиёсӣ, аз ҷумла парламент таъмин мешавад, низоми намояндагӣ дар заминаи намояндагии манфиатҳои интихобкунандагон

оварда мешавад.

4. Дар давраи баргузори интихобот барои дарки манфиатҳои шаҳрвандон ва ворид намудани онҳо ба барномаҳои ҳизбҳои сиёсӣ ва номзадони ҷудогона имкониятҳои васеъ фароҳам оварда мешаванд, раванди худогоҳии сиёсӣ ва изҳори иродаи шаҳрвандон инкишоф меёбад ва дар ин замина иродаи умумии сиёсӣ ташаккул меёбад, бештари интихобкунандагон дар атрофи барномаҳои бонуфузтари сиёсӣ ва пешвоёни сиёсӣ муттаҳид мешаванд.

5. Интихобот - роҳи қомеагардии фард ва аҳолӣ, инкишофи шуури сиёсӣ ва афзоиши сатҳи иштирок дар ҳаёти сиёсӣ маҳсуб мешавад. Дар рафти интихобот шаҳрвандон арзишҳо ва меъёрҳои сиёсиро азхуд мекунанд, малака ва таҷрибаи сиёсиро касб мекунанд, мавқеи сиёсии хешро аниқтар мекунанд ё тағйир медиҳанд. Дар натиҷа сатҳи

вии қомеаи шаҳрвандӣ, фаъолнокии сиёсии шаҳрвандон чун субъектони ҳокимият, механизми таъсиси ҳокимияти қонунгузор, ҷалби шаҳрвандон ба ҳаёти сиёсӣ, муайян намудани афкори қомеа мебошад.

8. Интихобот - роҳи ҷалби қавонон ба раванди бунёди давлати ҳуқуқбунёди демократӣ ва қомеаи шаҳрвандӣ дар ҶТ, баланд бардоштани сатҳи фаъолнокии сиёсии онҳо, тарбияи насли қавонон дорони дониши баланд ва ҳаматарафаи тақомулёфта, тарбияи ҳисси муҳаббат ва садоқат ба Ватан дар байни қавонон, тарғиби самтҳои афзалиятнокии сиёсати давлатӣ, омода намудани қавонон ба муносибати мустақилона ва бошуурона ба равандҳои сиёсии ҷаҳон ва мамлакат, шинос намудани онҳо бо қонунгузори интихобот, тарбияи маҳорати ширкат дар интихобот, истеъдоди истифода аз ҳуқуқи интихобот, баланд

ИНТИХОБОТ ЧУН ОМИЛИ РУШДИ ҚОМЕА



ташкिल мегардад, интихобкунандагон ба ҳалли вазифаҳои мубрами ҳаёти қомеа сафарбар карда мешаванд, робитаи судманд дар байни ҳокимият ва шаҳрвандон таъмин мешавад, шаҳрвандон дар ташаккули самти рушди сиёсӣ саҳм мегузоранд, ки он минбаъд дар сиёсати ҳуқуқзодкунӣ таҷассум мегардад.

3. Интихобот ба парламент нишондиҳандаи афкори қомеа, муносибати шаҳрвандон ба ҳизбҳои сиёсӣ мебошад. Дар натиҷаи интихобот нуфузи ҳизбҳои сиёсӣ ва намояндагони онҳо дар қомеа муайян мешавад. Интихобот ба қувваҳои гуногуни сиёсӣ имкон медиҳад, ки назари хешро ба роҳҳои ҳалли проблемаҳои ҷамъиятӣ муайян намуда, барномаҳои ҳалли онҳоро пешкаши интихобкунандагон намоянд. Ҳамзамон ҳавасмандии шаҳрвандон дар ҷустуҷӯи роҳҳои самаранокӣ рушди қомеа, интихоби арзишҳои сиёсӣ таъмин гардида, барои пазироии ғояҳои нави ҳаётан муҳим ва тарҳрезии барномаҳои сиёсӣ шароити кофӣ фароҳам

шуури сиёсӣ ва фаъолнокии сиёсии шаҳрвандон то андозаи баланд мешавад.

6. Интихобот - унсурӣ ҷудонашавандаи давлати демократии ҳуқуқбунёд мебошад. Маҳз тавассути интихобот ташаккул ва инкишофи давлатдорӣ демократӣ таъмин мешавад. Интихоботи сиёсӣ ҳамчун тарзи ташкили сохторҳои ҳокимият дар Ҷумҳурии Тоҷикистон унсурӣ марказӣ ва ҳалкунандаи раванди сиёсии демократӣ мебошад. Интихоботе, ки ҳоло баргуздор мегардад, натиҷаи раванди таърихӣ басо душвор ва мураккаби ҷустуҷӯ ва интихоби роҳи рушди давлатдорӣ миллии тоҷикон мебошад.

7. Интихобот яке аз шаклҳои маъмулии ширкати шаҳрвандон дар ҳаёти ҷамъиятию сиёсии мамлакат, изҳори бевоситаи иродаи халқ, ифодаи демократия, амалӣ гардидани демократияи бевосита, ҳуқуқҳои сиёсии шаҳрвандон, шакли асосии роҳандозии соҳибхитиёрии халқ мебошад. Тавассути интихобот шаҳрвандон ҳуқуқи хешро ба иштирок дар идораи давлат амалӣ мекунанд. Интихоботи демократӣ - омилҳои устувори қомеа, ваҳдати миллии ва иҷтимоӣ, роҳ надодан ба муноқишаҳои сиёсӣ, пешгирии ҷанги шаҳрвандӣ, инчунин ҳалли масъалаи ҳокимият дар қорҷубаи қонун мебошад. Интихобот - омилҳои инкишофи ҳаёти давлатӣ ва ҷамъиятию сиёсӣ, шакли худташкिल्ш-

намудани шуур ва фарҳанги сиёсии қавонон, ташвиқи барномаҳои сиёсӣ дар байни қавонон буда, ҳамзамон фаъолнокии ҷамъиятию сиёсии қавононро, ки маротибаи аввал дар маъракаи интихобот ширкат меварзанд, таъмин мекунанд.

9. Интихобот вазифаҳои идеологӣ ва психологиро иҷро мекунад, тарзи самаранокӣ худмуайянсозии сиёсии шаҳрвандон мебошад, дар байни интихобкунандагон ҳисси мансубияти эшонро ба давлати хеш, ҳисси худшиносии миллии, ватандӯстӣ, масъулияти шаҳрвандиро дар шароити ҷаҳони тағйирёбанда, таъсири ҷаҳонишавӣ, афзалиятнокии манфиатҳои миллии тарбия мекунанд.

Интихобот чун ҷузъи ҳаёти қомеа ва имконияти ташкили сохторҳои ҳокимият метавонад ба инкишофи минбаъдаи қомеа таъсир расонад. Иштирок дар интихобот қарзи шаҳрвандӣ, масъулияти дарки амиқи равандҳои сиёсӣ, иҷтимоӣ ва иқтисодии мамлакат мебошад. Шаҳрвандон бояд дарк намоянд, ки аз онҳо, аз мавқеи онҳо, аз фаъолнокии сиёсии онҳо ояндаи мамлакат вобастагӣ дорад. Танҳо дар заминаи иштироки бевоситаи шаҳрвандон дар интихобот муаррифии манфиатҳои онҳо дар мақомоти намояндагӣ таъмин мегардад. Ҳадафи асосии интихобот дар Ҷумҳурии Тоҷикистон дар ҳамин аст.

« Интихобот - роҳи қомеагардии фард ва аҳолӣ, инкишофи шуури сиёсӣ ва афзоиши сатҳи иштирок дар ҳаёти сиёсӣ маҳсуб мешавад. Дар рафти интихобот шаҳрвандон арзишҳо ва меъёрҳои сиёсиро азхуд мекунанд, малака ва таҷрибаи сиёсиро касб мекунанд, мавқеи сиёсии хешро аниқтар мекунанд ё тағйир медиҳанд. »

УСТОДИ ҶАВОН ВАКИЛИ МАРДУМ МЕШАВАД



**САФАРОВ БАХТОВАР
АМИРАЛИЕВИЧ**

Интихоботи вакилони Маҷлиси намоёндагони Маҷлиси Олии ҶТ яке аз маъракаи муҳими сиёсӣ ба ҳисоб рафта, мувофиқи Қонуни конституционии ҶТ "Дар бораи интихоботи Маҷлиси Олии ҶТ" дар панҷ сол як маротиба дар тамоми ҷумҳурӣ аз ҷониби кулли мардум бо тариқи овоздиҳии умумихалқӣ гузаронида мешавад. Ҷар шаҳрванди ҶТ, ки синни ӯ аз 25 кам набояд ва дорои таҳсилоти олии бошад, метавонад вакили Маҷлиси намоёндагон интихоб шавад. Маҷлиси намоёндагон аз 63 вакил иборат буда, 41 нафар аз ҳавзаҳои яқмандатаи интихоботӣ ва 22 нафари дигар аз

ҳавзаҳои умумиҷумҳуриявӣ дар асоси ҳуқуқи интихоботи умумӣ, баробар, мустақим ва бо овоздиҳии пинҳонӣ интихоб карда мешаванд.

Номзад ба вакили Маҷлиси намоёндагон, ки аз ҷониби ҳизбҳои сиёсӣ ба ҳавзаҳои интихоботӣ пешбарӣ карда мешаванд, уҳдадоранд, ки дар участкаҳои интихоботи ҳавзаҳои дахлдор рафта, бо аҳли ҷамоат, деҳа, маҳалла ва ташкилоту муассисаҳо, ки унсури шахри ноҳия мебошанд, вохӯриҳо гузаронанд.

Дар ситоди пешазинтихоботӣ аз ҳавзаҳои интихоботи ноҳияи Вахш №32 бо ҳамроҳии номзад ба вакили Маҷлиси намоёндагон Маҷлиси Олии ҶТ аз Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон Сафаров Бахтовар Амირалиевич дар бораи фишурдаи пеш аз интихоботӣ ӯ бо мардум вохӯриҳо гузаронида, суҳбат кардем.



САФАРОВ Б.А. ҲАНГОМИ СУҲБАТ БО ИНТИХОБКУНАНДАГОН

Дар ҷараёни суҳбату вохӯриҳо маълум гардид, ки Сафаров Бахтовар якумин номзаде аст, ки дар ноҳияи Вахш таъшиқоти пешазинтихоботияшро саривақт оғоз кардааст. Мардуми ноҳияи ин иқдоми Сафаров Бахтоварро дастгирӣ карда, пешниҳод намуданд, ки номзодҳои дигар низ ба мисли Сафаров Бахтовар дар ин маъракаи фаъол бошанд. Ба андешаи сокинони ноҳия "хуб мешуд, агар вакилони интихобгардида дар як квартал, ё ин ки дар шаш моҳ як маротиба ба мисли Сафаров Бахтовар бо мардум вохӯриҳо мегузарониданд ва аз аҳволи халқ огоҳ мешуданд".

Манзури ман танқиди вакилону номзадон набуда, балки воқеиятест, ки аз забони мардум садо медод. Аз ин рӯ, ин воқеият пешниҳодест ба вакилони интихобмешуда. Дар охир аз кулли мардуми тоҷику тоҷикистонӣ даъват менамоем, ки дар маъракаи интихоботӣ фаъолона иштирок намуда, ба ҷонибдории Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон ва номзадони арзандаи он овози худро дарёфдоранд.

Новобаста аз ҷавонии худ Сафаров Бахтовар аллакай дар миёни мардум аз эҳтироми хоса бархурдор аст. Сокинони ноҳияи Вахш аз номзоди ҷавон умедҳои зиёде доранд. Ҳангоми вохӯриҳо сокинони ноҳия ва ҷамоатҳои ҷонибдории худро аз Сафаров Бахтовар иброн медоштанд. Ман низ боварии комил дорам, ки устои ҷавон - САФАРОВ БАХТОВАР АМИРАЛИЕВИЧ дар ин корзори интихоботӣ сарбаландона пирӯз хоҳад гашт.

Некрӯз ҚОДИРОВ
ассистенти кафедраи
ҳуқуқи байналхалқӣ

ТОҶИКИСТОН

Тоҷикистон, кӯҳсори
файзбору гулшанӣ,
Тоҷикистон, сулҳпарвар
бӯстони меҳанӣ.
Баҳри илму тандурустию
фазои хурраи,
Бар ҳама фарзандҳоят,
ростӣ, меҳрафканӣ.
Мардумашро сарбаланду
сарфарозу бахтиёр,
Кард машҳур сарвари
олитабор бо рустамӣ,
Нақбу гулгашту биноҳои
наву ҳозирзамон,
Зебу оро ёфтанду дилписанду
диданӣ.
Тоҷикистон, рушд бинмо,
ки бузургият бувад,
Ҷамчунин поянда бошу
дур мон аз душманӣ.
Дониёро, мухтасар гӯй
васфи гулгашту чаман,
Тоҷикистон, нури дида,
эй Ватан, ҷони манӣ!



ИНТИХОБОТ

Интихобот, инкишофу
пешрафти кишвар аст,
Роҳи неки бурдборӣ,
чун фурузон ахтар аст.
Интихобот ин қадам бар
сӯи оромӣ бувад,
Интихобот мағз андар
мағзи миллат гавҳар аст.
Иштироки ҳар нафар дар
интихобот қарз дон,
Баҳри фардои дурахшони
Ватан авлотар аст.
Дастоварду шукӯҳи ин
Ватан аз раъи туст,
Интихоби беғалат дар
Маҷлиси Олӣ дар аст.
Ҳалли ҳар як мушкилӣ бо
интихоб вобаста аст,
Комёбии Ватан бо
интихобот мунҷар аст.
Гардад овозат муҳим дар
ҷогузори вакил,
Раъи ҳар фарде барои
номзад мисли зар аст.
Ҳизби боиродаат овоздода
ғолиб аст,
Ғолиб ояд ҳизб, агар
барномаи ӯ беҳтар аст.
Дониёро, рав ту, азмастро
қавӣ кун, устувор,
Интихобот, инкишофу
пешрафти кишвар аст!

Дониёр САНГИНӢ

Давлат фаъолияти худро тавассути мақомоти давлати амали мегардонад. Мақомоти давлати нишони муҳимтарини мавҷудияти ҳастии давлатист. Ташкилҳои мақомотҳои давлатӣ дар таҷрибаи давлатдорӣ мамлакатҳои демократӣ усулан бо ду тарз сурат мегардад. Яке бо роҳи интихобот ва дигаре тавассути таъин кардан. Воситаи асосии амали гардонидани ҳокимияти давлатӣ низ мақомоти давлатӣ буда, маҳз ба воситаи онҳо халқ ҳокимияти давлатии ба ӯ мутааллиқро амалӣ мекунад. Ба воситаи интихобот вазифаву мансабҳои олии давлатӣ дар мақомоти намоёндагии ҳокимияти давлатӣ ва идораи давлатӣ ишғол карда мешаванд. Масалан, тариқи интихоботи бевосита вакилони Маҷлиси намоёндагии Маҷлиси Олий, вакилони маҷлисҳои маҳаллии вакилони халқ ва Президенти ҶТ интихоб карда мешаванд. Интихобот ва раъйпурсӣ шакли асосии изҳори иродаи халқ мебошад. Халқ чун сарчашмаи ягонаи ҳокимият дар интихобот иродаи худро бевосита изҳор мекунад. Ба соҳти идораи давлати демократӣ интихоботи озодона хос аст ва моҳияти демократии давлат низ дар рӯи ҳамин поя қарор дорад. Баръакс давлатҳои истибодӣ, тотолитарӣ, авторитарӣ аз изҳори озодонаи мардум метарсанд. Аз ин рӯ, онҳо ҷа аз ин-

тихоботи даврӣ рӯи метобанд ё барои онро ба таври қалбакӣ ва ғайриозод гузаронидан кӯшиш мекунаанд.

Муносибатҳои интихоботӣ қисми таркибии демократия, нишондиҳандаи равшани он мебошанд. Аз ин нигоҳ ҳуқуқи интихобот яке аз ҳуқуқҳои муҳими сиёсии шаҳрвандон буда, дар вазъи ҳуқуқи шахс ва шаҳрвандон мавқеи қалон дорад. Бояд тазаккур дод, ки Конститутсия

Шартҳои асосииро, ки қонунгузориҳои ҶТ муқаррар кардааст, инҳо мебошанд: донишони забони давлатӣ, шаҳрванди ҶТ будан, муҳлати муайян дар қаламрави Тоҷикистон ё дар ҳудуди вилоят, ноҳия шахри дахлдор истиқомат доштан, маълумоти олий, расидан ба синну соли муайян, супоридани гарави интихоботӣ ва ғайра. Умуман ин шартҳои ҳастанд, ки дар ҳамаи давлатҳои мутараққӣ барои имтиҳони

сурати ба даст овардани на кам аз 10 фоизи овозҳои интихобкунандагони дар овоздиҳӣ иштироккарда гарави интихоботӣ ба номзад баргардонидани мешавад. Ҳангоми бекор кардани қарори пешбарии номзад аз тарафи ҳизбҳои сиёсӣ ё пасгирифтани номзадӣ аз ҷониби номзад гарави интихоботӣ бо қарори Комиссияи марказии интихобот ва раъйпурсӣ ба буҷети ҷумҳуриявӣ мегузарад. Ҳизбҳои сиёсӣ, ки



Камолов Ш. Ҳ.
муаллими калони кафедраи ҳуқуқи конститусионӣ

мегузарад. Бояд қайд кард, ки қаблан гарави интихоботӣ дар ҳаҷми 200 (дусад) нишондиҳанда барои ҳисобҳо муқаррар шуда буд. Инчунин, дар сурате гарави интихоботӣ ба номзад баргардонидани мешуд, ки ӯ дар интихобот ба ҳайси вакили Маҷлиси намоёндагон интихоб гардад. Айни замон бошад, ҳаҷми гарав кам карда шуд, ки ин барои номзадҳо як навъ сабуқӣ ва мусоидати давлат барои иштирок дар ҳаёти сиёсӣ аст.

ГАРАВИ ИНТИХОБОТӢ

ва қонунгузориҳои амалкунандаи ҶТ барои интихоб шудан ва интихоб кардан ба ҳайси вакили Мақомоти Олии намоёндагии ҳокимияти давлатӣ ва мақомоти маҳаллии намоёндагии ҳокимияти давлатӣ якҷанд шартҳои муқаррар намудаанд. Таъиноти ин шартҳои мазмуни мантӣ ва ҳуқуқи дорад ва дарки мазмуни онҳо муҳим мебошад. Масалан, мувофиқи моддаи 33 Қонуни конституционии ҶТ "Дар бораи интихоботи Маҷлиси Олии ҶТ" хизматчиёни ҳарбӣ ва ходимони касбии ташкилотҳо ва иттиҳодияҳои динӣ ҳангоми дар вазифа буданашон, ҳуқуқи ба аъзогии Маҷлиси милли ва вакилии Маҷлиси намоёндагон номзад шуданро надорад.

парлумон, Президент, мақомотҳои маҳаллии ҳокимияти давлатӣ ва дигар субъектон муқаррар шудаанд.

Яке аз шартҳои асосии иштирок дар интихобот ба ҳайси номзад ин супоридани гарави интихоботӣ мебошад. Қонуни конституционии ҶТ "Дар бораи Интихоботи Маҷлиси Олии ҶТ" чунин муқаррар кардааст: "Номзад ба вакили Маҷлиси намоёндагон пеш аз бақайдгирӣ ва баъд аз муайян намудани мувофиқати ӯ ба талаботи Конститутсия, Қонуни конституционии мазкур аз маблағи шахсии худ ба суратҳисоби Комиссияи марказии интихобот ва раъйпурсӣ ба миқдори 100 (сад) нишондиҳанда барои ҳисобҳо гарави интихоботӣ месупоранд". Дар

рӯйхати номзадҳо ба вакилии Маҷлиси намоёндагон дар ҳавзаи ягонаи умумиҷумҳуриявӣ пешниҳод намудаанд, баъд аз санҷиши мувофиқ будани номзадҳо ба талабот аз тарафи Комиссияи марказии интихобот ва раъйпурсӣ, аз маблағи худ ба суратҳисоби Комиссияи марказии интихобот ва раъйпурсӣ мутаносибан ба ҳар номзади пешниҳод шуда 100 (сад) нишондиҳанда барои ҳисобҳо гарави интихоботӣ месупоранд. Гарави интихоботӣ дар сурати аз тарафи ҳизби сиёсӣ гирифтани на камтар аз панҷ фоизи овозҳои интихобкунандагони дар овоздиҳӣ иштироккарда ба ҳизбҳои сиёсӣ баргардонидани на мешавад ва ба буҷети ҷумҳуриявӣ



Бобоҷон НАИМОВ
ассистенти кафедраи ҳуқуқи конституционӣ

ҶТ дар сатҳи Конститутсия худро давлати демократӣ ва ҳуқуқбунёд эълон намуда, халқро баёнгарии соҳибхитиёрӣ ва сарчашмаи ягонаи ҳокимияти давлатӣ эътироф намудааст. Яке аз шаклҳои амалисозии соҳибҳокимияти халқ интихобот мебошад. Баргузориҳои интихобот аз якҷанд давраҳои алоҳида иборат аст, ки яке аз давраҳои он ин бақайдгирӣ номзад ва номзодии худро пас гирифтани номзад мебошад.

Мувофиқи моддаи 35 Қонуни конституционии ҶТ "Дар бораи интихоботи Маҷлиси Олии ҶТ" аз 10 декабри соли 1999 барои бақайдгирӣ номзадҳо (рӯйхати номзадҳо) ба аъзои Маҷлиси милли ва вакилии Маҷлиси намоёндагон ба комиссияи интихобот бояд санадҳои зерин пешниҳод карда шаванд:

1) Протокол ва қарори анҷумани (конференсия) ҳизби сиёсӣ, пленуми (конференсия) мақомоти шахрӣ ва ноҳиявӣ ҳизби сиёсӣ дар бораи пешниҳоди номзад (рӯйхати номзадҳо); қарори мақомоти намоёндагии маҳаллии ҳокимияти давлатӣ дар бораи пешниҳоди номзад.

2) Аризаи номзад оид ба розигии вай дар бораи ба овоздиҳӣ мондани

БАҚАЙДГИРИИ НОМЗАД ВА НОМЗАДИИ ХУДРО ГИРИФТАН

номзодии худ. Дар ариза бояд уҳдадорӣ номзад оид ба қатъи фаъолияти худ дар сурате, ки он бо мандати вакилӣ номувофиқ бошад, зикр гардад. Аризаи номзад оид ба розигии вай дар бораи ба овоздиҳӣ мондани номзодии ӯ яқоя бо варақаҳои имзогирӣ пешниҳод карда мешаванд. Номзад бояд барои тарафдорӣ худ на камтар аз 500 имзои интихобкунандагони ин ҳавзаро ҷамъ наояд.

3) Тарҷумаи ҳоли номзадҳо бо зикри ному насаб, санаи таваллуд, ҷои кор, мансаби ишғолкардааш (машғулият) ва маҳалли зист. Ба тарҷумаи ҳол ҳамчунин бояд ҳуҷҷатҳои зерин замима карда шаванд: пешниҳоди санад оид ба панҷ соли охир шаҳрванди ҶТ будани номзад; нусхаи шиносма ё дигар ҳуҷҷати тасдиқкунандаи шахсияти ӯ; нусхаи диплом оиди таҳсилоти олий доштани номзад; қарори комиссияи дахлдори интихоботӣ оид ба муайян намудани сатҳи донишони забони давлатӣ аз ҷониби номзадҳо.

4) Маълумот дар бораи ҳаҷм ва манбаи даромади номзад. Маълумот дар бораи ҳаҷм ва манбаи даромади шаҳрванде, ки номзад мебошад, дар намуни нусхаи эълomia дар бораи даромади яқсолаи пеш аз соли таъин шудани интихобот (бо қайди мақомоти андоз) пешниҳод карда мешавад. Агар шаҳрванди номзадбуда мувофиқи қонунгузориҳои ҶТ дар бораи андозҳо ва хирочҳо барои пешниҳод кардани эълomia дар бораи даромад уҳдадор набошад, оид ба ҳаҷми умумии даромад дар як соли пеш аз таъин шудани интихобот аз ташкилоте, ки даромад гирифтааст, маълумотнома пешниҳод менаояд.

5) Маълумот дар бораи амволе, ки ба моликияти номзад мансуб аст. Маълумотнома дар бораи амволе, ки ба ҳуқуқи моликияти номзад мансуб аст, ба шакли муқарраркардаи Комиссияи

марказии интихобот ва раъйпурсии ҶТ пешниҳод карда мешавад.

6) Маълумоти тиббӣ дар бораи солимии рӯҳӣ.

7) Ҳуҷҷат дар бораи гарави интихоботӣ.

8) Маълумот дар бораи ба ҷавобгарии ҷиноятӣ кашида нашудан, маҳкум нашудан ва доғи судӣ надоштан. Маълумоти мазкур бо талаби комиссияи ҳавзавии интихобот аз ҷониби мақомоти дахлдори давлатӣ пешниҳод мегардад.

Бақайдгирӣ номзад ба вакилии Маҷлиси намоёндагон 45 рӯз пеш аз интихобот сар шуда, 20 рӯз пеш аз интихобот ба охир мерасад. Бақайдгирӣ номзадҳо ба аъзогии Маҷлиси милли дар давоми се рӯз аз лаҳзаи расидани ҳуҷҷатҳои зарурӣ, вале на дертар аз 4 рӯз пеш аз интихобот ба охир мерасад.

Комиссияи дахлдори интихобот дурустии имзоҳои интихобкунандагонро, ки ба тарафдорӣ номзад ҷамъ карда шудаанд, месанҷад. Тамоми варақаҳо ё як қисми онҳо, ки интихобан гирифта шудаанд, мавриди санҷиш қарор дода шуда метавонад. Дар сурати ошкор шудани нодурустии имзоҳо, ки боиси аз 500 кам шудани шумораи имзоҳои ҷамъовардашуда мегардад, бақайдгирӣ номзад рад карда мешавад. Инчунин дар ҳолати пешниҳоди маълумоти нодуруст оид ба даромадҳо ва ё амволе, ки ба моликияти номзад мансуб аст, бақайдгирӣ номзад рад карда мешавад.

Комиссияи дахлдори интихобот ба талаботи ин Қонун мувофиқат доштани тартиби пешбарии номзадро санҷида, ӯро ба қайд мегардад ё дар бораи рад намудани бақайдгирӣ қарори асоснок мебарорад. Номзад фақат дар як ҳавзаи интихобот ба қайд гирифта мешавад. Як номзад фақат ба як рӯйхати номзадҳо дохил карда мешавад. Ин қоида

нисбати номзаде, ки аз тарафи ҳизби сиёсӣ ба ҳавзаи яқмандатӣ ва ё рӯйхати номзадҳо дохил карда шудааст, татбиқ намегардад. Ҳангоми бақайдгирӣ номзад, ки аз тарафи ҳизби сиёсӣ пешбарӣ шудааст, дар қарори дахлдори комиссияи интихобот факти пешбарӣ гардидани он аз ҷониби ҳизби сиёсӣ қайд карда мешавад.

Дар сурати рад шудани бақайдгирӣ номзад (рӯйхати номзадҳо) комиссияи дахлдори интихобот вазифадор аст, ки дар давоми як шабонарӯз ба номзад, ҳизби сиёсӣ нусхаи қарори комиссияи интихоботро бо баёни асосҳои радкунӣ диҳад. Дар мавриди тасдиқ накардани рӯйхати номзадҳо ҳизби сиёсӣ метавонад ба Суди Олии ҶТ муроҷиат наояд ва Суди Олий уҳдадор аст, ки дар муддати на дертар аз 6 рӯз шикоятро мавриди баррасӣ қарор диҳад.

Мувофиқи моддаи 36 Қонуни конституционии ҶТ "Дар бораи интихоботи Маҷлиси Олии ҶТ" мақоми ҳизби сиёсӣ, ки номзад пешбарӣ кардааст, ҳуқуқ дорад, ҳар вақт пеш аз интихобот қарори худро дар бораи пешбарии номзад бекор кунад. Аз рӯи ин масъала қарор ба тартибе, ки барои пешбарии номзад пешбинӣ шудааст, қабул карда шуда, ба комиссияи дахлдори интихобот пешниҳод мегардад. Ин номзадро комиссияи ҳавзавии интихобот аз статуси номзадӣ маҳрум месозад. Номзад метавонад дар муҳлати на дертар аз 7 рӯз то рӯзи интихобот ба комиссияи дахлдори ҳавзавии интихобот ариза навишта, номзадиашро пас гирад. Комиссияи ҳавзавии интихобот, ки номзадро ба қайд гирифтааст, дар бораи бекор кардани қарори пешбарии номзад ё номзадиашро пас гирифтани номзад, ба Комиссияи марказии интихобот ва раъйпурсӣ, ба аҳолии ҳавзаи интихобот, мақоми ҳизби сиёсӣ, ки номзадро пешбарӣ кардааст, хабар медиҳад.

Человечество изначально связывало свою жизнь с выборами. Выборы на всех этапах исторического развития служили формой организации социальной власти в родовом (догосударственном) обществе, а позднее - государственной власти в государственно организованном обществе. Выборы являются одним из самых древних институтов человеческого общества. Мировая история выборов насчитывает несколько тысяч лет. История выборов в каждом государстве отлично иллюстрирует этапы развития общества.

тической жизни, представляют собой основную форму волеизъявления населения, форму реализации народного суверенитета. Народ как носитель суверенитета уполномочивает парламент осуществлять от его имени законодательную власть. Депутат парламента - представитель всей нации, осуществляет народное представительство, выражая волю всего народа.

2. В результате выборов осуществляется легитимация и стабилизация политической системы, в частности, парламента, создается

депутатов, активизируется процесс самосознания и обозначения гражданами своих интересов, формируется общая политическая воля, обеспечивается объединение большинства граждан вокруг соответствующей политической платформы и лидеров.

5. Выборы - это канал политической социализации населения, развитие его политического сознания и политического участия. В ходе избирательного процесса граждане особенно интенсивно осваивают политические ценности и нормы, при-

ВЫБОРЫ КАК ФАКТОР РАЗВИТИЯ ОБЩЕСТВА

Предвестниками парламента были представительные органы стран Древнего Востока, Древней Греции и Древнего Рима (народное собрание, анджуман, сенат, комиции, вече и др.), а также действовавшие в Средние века выборные представительные органы (Генеральные штаты во Франции, Кортесы в Испании, народные собрания в Италии и др.). Общественно-политическое значение выборы приобрели в XVII - XVIII вв. На основе всеобщего избирательного права учреждается высший представительный орган - парламент, который стал олицетворять собой законодательную власть. С этого момента избирательная кампания активно используется как эффективный инструмент политики, показатель популярности тех или иных политических групп и их представителей.

Изначально парламента учреждались как выборные (представительные) и законодательные органы. Парламент (Альтинг) Исландии, образованный еще в 930 г., а также его законы действуют до настоящего времени. Тинвальд (парламент Острова Мэн) был создан в 979 г. Парламент Англии был учрежден в 1265 г. В настоящее время в большинстве государств мира парламента как представительные и законодательные органы являются выборными. Самый многочисленный парламент в мире - Всекитайское собрание народных представителей - насчитывает три тысячи членов. Парламентские ассамблеи из представителей парламента функционируют в Совете Европы, ОБСЕ, СНГ. В Женеве был образован Межпарламентский союз - ассоциация парламента мира.

Влияние выборов на жизнь современного общества определяется их следующими возможностями и функциями:

1. Выборы являются неотъемлемым элементом общественно-поли-



представительная система на основе представительства интересов избирателей, избирательный корпус мобилизуется на решение актуальных общественных задач, налаживается диалог между институтами власти и гражданами, граждане непосредственно участвуют в формировании политического курса, которая преломляется в правотворческой политике.

3. Выборы в парламент являются индикатором настроений в обществе, отношения граждан к политическим партиям. В результате выборов меняется политический вес партий и их представителей. Выборы дают возможность различным политическим силам определить собственное видение общественных проблем и выдвинуть программы их решения. Тем самым стимулируется поиск оптимальных путей развития, обеспечивается конкурентный отбор политических ценностей, создаются благоприятные возможности для утверждения новых, жизнеспособных идей и политических платформ.

4. В период выборов создаются благоприятные возможности для осознания гражданами своих интересов и включения их в избирательные программы партий и отдельных

обращают политические навыки и опыт, пересматривают или уточняют свои политические позиции. Все это повышает их политическую сознательность и активность.

6. Выборы - неотъемлемый элемент демократического правового государства. Именно через институт выборов осуществляется становление, формирование и развитие демократической государственности. Политические выборы как способ формирования властных институтов в Республике Таджикистан составляют сердцевину демократического политического процесса и являются закономерным результатом долгого и сложного исторического поиска лучшей модели формирования и функционирования государства.

7. Выборы - одна из наиболее распространенных форм участия граждан в общественно-политической жизни страны, прямого волеизъявления, важнейшее проявление демократии, институт прямой демократии, коллективного права граждан, основная форма реализации народного суверенитета. Через выборы граждане реализуют свое право на участие в управлении государственным делами. Демократические выборы - это антипод гражданской войны и силового решения вопроса о власти. Выборы - постоянный фактор государственной и общественно-политической жизни, форма самоорганизации гражданского общества, политической активности народа как субъекта власти, механизм учреждения



Сотиволдиев Р.Ш.
заведующий кафедрой теории и истории государства и права,
д.ю.н., профессор

законодательной власти, привлечения граждан в политическую жизнь, выявления общественного мнения.

8. Выборы - это канал широкого привлечения молодежи в процесс построения в Таджикистане правового демократического государства и гражданского общества, повышения ее общественно-политической активности, воспитания образованного, гармонично развитого поколения, формирования среди молодежи чувства любви и преданности Родине, разъяснения приоритетных направлений проводимой ныне государственной политики, формирования у молодого поколения самостоятельного и осознанного отношения к политическим процессам в масштабах мира и страны, ознакомления и повышения его знаний о законодательстве в сфере избирательного права, дальнейшего повышения общественно-политической активности молодежи, впервые участвующего на выборах, ее политической и правовой культуры, усиления пропаганды широкомасштабных практических программ.

9. Выборы выполняют идеологические и психологические функции, являются эффективным способом политической самоидентификации граждан, создают у них чувства причастности к собственному государству, национального самосознания, патриотизма, гражданской ответственности в условиях изменяющейся картины мира, усиления глобализации, приоритетности национальных интересов

Люди должны осознавать, что выборы как неотъемлемая часть общественной жизни и шанс формирования властных институтов могут повлиять на дальнейшее развитие государства. Участие в выборах - это исполнение своего гражданского долга, стремление повлиять на политические, социальные и экономические процессы, происходящие в стране. Люди должны понимать долю своей ответственности за себя и страну. Они должны осознавать, что и от них, от их позиции, активности зависит будущее страны. Только при непосредственном участии граждан в выборах обеспечивается представительство их интересов. В этом состоит главная цель выборов в Таджикистане.

« Политические выборы как способ формирования властных институтов в Республике Таджикистан составляют сердцевину демократического политического процесса и являются закономерным результатом долгого и сложного исторического поиска лучшей модели формирования и функционирования государства. »

Интихобот шакли олии изҳори иродаи халқ буда, халқ ҳамчун сарчашмаи ягонаи ҳокимияти давлатӣ дар интихобот иштирок намуда, иродаи худро бевосита изҳор мекунад. Моҳияти давлати демократӣ низ дар ташкил ва гузаронидани интихоботи озодона ва шаффофифода ёфта, интихобот заминаи асосии ташкили ҳокимияти давлатӣ ва ба манфиати халқу миллат фаъолият кардани онҳо мебошад.

Чуноне ки Президенти ҶТ дар Пайёми худ таъкид намуданд: "Интихоботи навбатӣ бояд омили муттаҳидкунандаи халқи Тоҷикистон, таҳкими сулҳу субот, ваҳдати милливу сарҷамъии мардуми

тартиби овоздиҳӣ, муайян кардани натиҷаи интихобот ва дигар масъалаҳои вобаста ба ташкили гузаронидани интихоботро муқаррар намудааст. Инчунин, бояд қайд намуд, ки вобаста ба пайдо шудани муносибатҳои нави интихоботӣ ба қонуни конституционии мазкур аз 14 март соли 2014 ва 26 июли соли 2014 як қатор тағйироту иловаҳо дохил карда шудаанд, ки ин тағйироту иловаҳо барои боз ҳам шаффофу озодона гузаронидани интихоботи Маҷлиси Олӣ мусоидат хоҳанд кард.

Моддаи 78 Сарқонун муқаррар менамояд, ки тартиби ташкил, ваколат ва фаъолияти мақомоти ҳокимияти маҳал-

нашон ба 18 расидааст, қатъи назар аз миллат, наҷод, ҷинс, забон, эътиқоди динӣ, мавқеи сиёсӣ, вазъи иҷтимоӣ, таҳсил ва молу мулк ҳуқуқи интихоб кардан ва интихоб шуданро доранд. Дар Қонуни конституционии мазкур принципҳои асосии интихоботи Маҷлиси Олӣ вакилони халқ, тартиби ташкили ҳавза ва участкаҳои интихобот, тартиби ташкил ва фаъолияти комиссияҳои интихобот, тарзи тартиб додани рӯйхати интихобкунандагон, тартиби пешбарии номзадҳо ба вакилӣ ва ба қайд гирифтани онҳо, кафолат ва фаъолияти номзадҳо ба вакилӣ, тартиби овоздиҳӣ ва ҷамъбасти натиҷаҳои интихобот, овоздиҳии так-



Қурабек ҚОДИРОВ
муаллими калони кафедраи
ҳуқуқи конституционӣ

ҚОНУНГУЗОРИИ ИНТИХОБОТ

кишвар ва болоравии эътибору обрӯи давлати мо дар арсаи ҷаҳонӣ гардад".

Иштироки шаҳрвандон дар интихобот фаъолияти онҳоро дар ҳаёти сиёсии кишвар ифода намуда, барои дигаргунсозиҳои ҷомеа мусоидат мекунад. Асосҳои ҳуқуқи низоми интихоботро дар ҶТ як қатор санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ, аз ҷумла Сарқонуни ҶТ, қонунҳои конституционӣ, қонунҳо ва дигар санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ ташкил медиҳанд. Дар Сарқонуни ҶТ дар моддаҳои 27, 49, 50, 65, 66 ва 78 асосҳои ҳуқуқи низоми интихобот муқаррар карда шудаанд. Бояд қайд намуд, ки моддаи 27 Конститутсия ҳуқуқи шаҳрвандонро барои иштирок кардан дар раъйпурсӣ ва интихобот муқаррар намудааст. Моддаи 49 муқаррар менамояд, ки тартиби интихоби аъзои Маҷлиси миллӣ ва вакилони Маҷлиси намояндагонро Қонуни конституционӣ танзим мекунад. Дар заминаи ин муқаррароти Конститутсия 10 декабри соли 1999 Қонуни конституционии ҶТ "Дар бораи интихоботи Маҷлиси Олии ҶТ" қабул карда шуд, ки бо қабули қонуни конституционии мазкур Қонуни ҶТ "Дар бораи интихобот ба Маҷлиси Олии ҶТ" аз 1 декабри соли 1994 беэтибор дониста шуд.

Қонуни конституционии ҶТ "Дар бораи интихоботи Маҷлиси Олии ҶТ" аз 59 модда иборат буда, он принципҳои иштироки шаҳрвандон дар интихобот, тартиби ташкили комиссияҳои интихоботӣ, тартиби ташкили ҳавзаҳо ва участкаҳои интихобот, рӯйхати интихобкунандагон, тартиби пешбарӣ, бақайдгирӣ ва кафолатҳои фаъолияти номзадҳо, ташкил ва

лиро қонуни конституционӣ танзим менамояд. Дар ин замина бо мақсади ташкили мақомоти намояндагӣ дар маҳал, яъне Маҷлиси маҳаллии вакилони халқ аз 10 декабри соли 1999 Қонуни конституционии ҶТ "Дар бораи интихоботи вакилон ба Маҷлиси Олии маҳаллии вакилони халқ" қабул карда шудааст. Қонуни конституционии мазкур асосҳои интихоби вакилон ба Маҷлиси Олии маҳаллии вакилони халқ, вилоят, шаҳри Душанбе, шаҳр ва ноҳияҳои муқаррар менамояд. Интихоботи вакилон ба Маҷлиси Олии маҳаллии вакилони халқ, вилоят, шаҳри Душанбе, шаҳр ва ноҳия умумӣ буда, шаҳрвандони ҶТ, ки дар рӯзи интихобот син-

рорӣ ва интихоботи такрорӣ ва интихоби вакилон ба ҷойи вакилони хориҷшуда, инчунин интихобот дар воҳидҳои марзӣ маъмурии наваташкил муайян карда шудаанд.

Интихоби вакилони ҷамоат дар асоси Қонуни ҶТ "Дар бораи мақомоти худидоракунии шаҳрак ва деҳот" аз 5-уми августи соли 2009 ба роҳ монда мешавад. Боби 4 қонуни мазкур ба интихоботи вакилони Ҷамоат бахшида шуда, 16 моддаро дар бар мегирад. Интихоботи вакилони Ҷамоат на дертар аз 40 рӯзи ба охир расидани муҳлати ваколати вакилони Ҷамоати давлатӣ амалкунанда бо қарори Ҷамоат таъйин карда меша-



вад. Интихоботи вакилон ба Ҷамоат умумӣ буда, шаҳрвандони ҶТ, ки рӯзи интихобот синнашон ба 18 расидааст, қатъи назар аз миллат, наҷод, ҷинс, забон, эътиқоди динӣ, мавқеи сиёсӣ, вазъи иҷтимоӣ, таҳсилот ва молу мулк ҳуқуқи интихоб кардан ва интихоб шудан ба Ҷамоатро доранд. Интихобкунандагон дар асоси баробар дар интихобот иштирок мекунанд ва ҳар кадоми онҳо як овоз доранд. Вакилони Ҷамоат аз тарафи шаҳрвандон бевосита интихоб карда мешаванд. Овоздиҳӣ дар интихоботи вакилони Ҷамоат озод ва пинҳонӣ сурат мегирад.

Омӯзиши қонунгузори ҶТ оид ба интихобот нишон медиҳад, ки дар ҳамаи қонунҳои интихоботи зикршуда пеш аз ҳама дар асоси ҳуқуқи интихоботи умумӣ, баробар, мустақим ва бо овоздиҳии пинҳонӣ сурат гирифтани интихобот принципҳои асосии баргузори ин маъракаи муҳими сиёсӣ мебошанд. Ҳар яке аз ин принципҳо ба худ мазмуни хос дошта, бо роҳҳои гуногун амалишавии онҳо кафолат дода шудааст.

Бояд қайд намуд, ки асосҳои низоми интихобот ба дараҷаи ҳозираи инкишофи равандҳои демократӣ, таъиноту мазмуни фаъолияти парламенти ҶТ ва мақомоти намояндагии маҳаллӣ - Маҷлиси Олии маҳаллии вакилони халқ мувофиқ буда, дар оянда такмил додани низоми қонунгузори ҷумҳурий оид ба интихобот барои боз ҳам рушд ва инкишофи ҷомеаи демократӣ мусоидат хоҳад кард.

ИНТИХОБОТ - ОИНАИ РУШДИ ҶОМЕА



Парвона МИРЗОЕВ
муовини декани
факултети ҳуқуқшиносӣ

Интихобот ҷузъи муҳимтарини сиёсат аст. Он дорои таърихи кӯҳан мебошад. Давлати Рум ба ҷама шаҳрвандони озоди Рум ҳуқуқҳои васеъ ме-

дод, аз ҷумла ҳуқуқи интихоб *Vox populi - Vox Dei* (Вокс попули - вокс Деи) ва яке аз принципҳои ин ҳуқуқ овози халқ - овози Худо буд. Дар асри сеюми то мелод муқаррар шуда буд, ки ҳар як шаҳрванди Рум метавонад ба ҷама вазифаҳои давлатӣ ба монанди консул, претор, эдил ва ё квестор интихоб шавад. Ҳар сол дар ҳамвории васеи берун аз деворҳои шаҳр (*Campus Martius*) шаҳрвандони Рум ҷамъ меомаданд. Ҳар интихобкунанда варақаеро мегирифт ва номи номзадҳо, ки тарафдорӣ менамояд, дар он менавишт. Баъдан аз миёни роҳравҳои танг қадам зада варақаро ба сабади махсус мегузошт. Пас аз он ҳисоби овозҳо шурӯъ шуда, номи ғолиб эълон карда мешуд. Яъне дар ин давра

тавассути интихоботи шаҳрвандон ба ташаққули мақомоти ҳокимияти давлатӣ таъсир мерасонданд ва ба ин васила ҳуқуқи худро барои иштирок дар қорҳои давлатӣ танзим мекарданд.

Дар ҳамаи кишварҳо, ки ҷомеаи шаҳрвандӣ пойдор аст ва он ба гуногунандешии афкор ва манфиатҳои мардум асос ёфтааст, интихобот шакли асосии ташаққули мақомоти қонунгузорӣ аст. Танҳо тавассути интихоботи одилона, ихтиёронан рӯи намудани қонун ва нест кардани нооромии иҷтимоӣ, задухӯрдҳои шадиди хунин пешгирӣ карда мешавад. Аз ин гуфтор бармеояд, ки интихобот нишонаи зарурии давлати демократӣ, яке аз омилҳои рушди ҷомеаи шаҳрвандӣ мебошад. Ҷомеаи

шаҳрвандӣ инъикоси воқеият аст, ки новобаста аз шури мо вучуд дорад. Ҷомеаи шаҳрвандӣ ҳамчун як шиор ё идеал ҳаст, ки ба бунёди он дар рӯи замин аҷдоду авлоди хирадманди мо асрҳо кӯшиш менамоянд.

Дар шароити демократияи муосир интихобот механизми асосӣ, шакли асосии ифодаи соҳибхитиёрии халқ, нақши сиёсии он ҳамчун сарчашмаи ҳокимият аст. Он ба сифати як роҳи муҳими пешниҳоди манфиатҳои гурӯҳҳои гуногуни иҷтимоӣ ба мақомоти давлатӣ хизмат мекунад. Дар давоми маъракаи интихоботӣ барои шаҳрвандон шароити мусоид фароҳам оварда мешавад, ки тавассути шомил шудани онҳо ба ҳизбҳо ва омода намудани барномаҳои пешазинтихобо-

тии худ манфиатҳои худро амалӣ намоянд. Дар рафти интихобот кӯшиш карда мешавад, ки дастгирии омма ба даст оварда шавад ва махсусан вакилон дар ин айём ба ниёзҳо ва хоҳишҳои аҳолии мерасанд. Ин раванд ҷараёни даркнамоӣ ва муаррифии манфиатҳои шаҳрвандонро суръат мебахшад. Иштирок дар интихобот ба вориднамоии манфиатҳои гурӯҳҳои гуногуни иҷтимоӣ дар ҳуқуқати мусоидат мекунад, элитаи сиёсии нав ба вучуд меояд, қарори кофӣи воқеӣ барои бартараф намудани ихтилофот байни манфиатҳои шаҳрвандон ва фаъолияти мақомоти давлатӣ қабул мегардад. Аз ин рӯ, интихобот оинаест барои рушди ҷомеа. Пас, меравем ба ИНТИХОБОТ.

Риояи қонунгузори Тоҷикистон оид ба интихобот яке аз масъалаҳои муҳим ба шумор меравад. Чунки аз дуруст ташкил ва гузаронидани ин чорабиниҳои муҳим амалишавии яке аз ҳуқуқҳои сиёсӣ шаҳрванд-ҳуқуқ ба интихоб шудан ё интихоб кардан вобаста аст. Бо дарназардошти ин, Кодекси ҳуқуқвайронкунии маъмурии Тоҷикистон (КҲМ) дар боби 6 як қатор ҳуқуқвайронкуниҳо ва ҷазо барои онҳоро пешбинӣ кардааст, ки баҳри таъминии шаффофияти гузаронидани интихобот ва таъмини риояи ҳуқуқҳои шаҳрвандон ба интихобот равона гардидаанд.

Яке аз ҳуқуқҳои аввалини шаҳрвандон ба интихобот ин шинос шудан ба рӯйхати интихобкунандагони участкаи интихоботи худ мебошад. Тавассути ин амал интихобкунандагон метавонанд дар бораи мавҷудияти номи худ ба рӯйхат иттилоъ дарёфт намоянд. Чараёни тартиб додани рӯйхати интихобкунандагонро модаҳои 23-26-и Қонуни конститутсионии ҶТ "Дар бораи интихоботи Маҷлиси Олии ҶТ" муқаррар намудааст. Барои вайрон кардани ин чараён дар модаи 57-и КҲМ ҷавобгарии маъмури пешбинӣ гардидааст (Риоя накардани ҳуқуқи шаҳрванд дар



Тақдиршо ШАРИПОВ
мудир кафедраи ҳуқуқи ҷиноятӣ,
д.и.х., профессор

ҶАВОБГАРИИ МАЪМУРИ ВА ҶИНОЯТИ БАРОИ ВАЙРОН КАРДАНИ ҚОНУНГУЗОРИИ ИНТИХОБОТ

бобати шинос шудан бо рӯйхати интихобкунандагон ва иштирокчиёни раъйпурсӣ). Мутобиқи он барои аз тарафи шахси масъул риоя накардани ҳуқуқи шаҳрванд дар бобати шинос шудан бо рӯйхати интихобкунандагон ва иштирокчиёни раъйпурсӣ ё дар муҳлати муқаррарнамудаи қонун баррасӣ накардани аризаи нодурустии рӯйхати интихобкунандагон, иштирокчиёни раъйпурсӣ ё саркашӣ намудан аз додани ҷавоби асоснокӣ ҳатти ба шаҳрванд дар бораи сабаби рад намудани ариза дар хусуси даровардани ислоҳ ба рӯйхати интихобкунандагон, иштирокчиёни раъйпурсӣ ё дар муҳлати муқарраршуда иҷро накардани қарори суд дар бораи ислоҳ кардани рӯйхати интихобкунандагон, иштирокчиёни раъйпурсӣ, шахсони масъули комиссияи участкаи интихобот ба ҷавобгарии маъмури кашида мешаванд.

Яке аз асосҳои таъмини шаффофияти интихобот ин даҳлат накардан ба кори комиссияҳои интихоботӣ мебошад. Ҷиҳати пешгирӣ намудан аз даҳлати шахсони ба комиссия алоқаманд набуда, дар модаи 58-и КҲМ (Даҳлат кардан ба кори комиссияи интихобот ва комиссияи раъйпурсӣ) ҷавобгарии маъмури пешбинӣ гардидааст. Мутобиқи он барои бо истифода аз вазъи мансабию хизмати даҳлат кардан ба кори комиссияи интихобот ё комиссияи раъйпурсӣ ҷиҳати амалӣ намудани ваколатҳояшон, ки қонунгузорӣ дар бораи интихобот ва раъйпурсӣ муқаррар намудааст, бо мақсади таъсир расонидан ба қарори он, яъне талаб ё супориши шахси мансабдор оид ба масъалаҳои ба қайд гирифтани номзадҳо, шуморидани овози интихобкунандагон ва масъалаҳои дигар, ки ба ваколати истисноии комиссияи интихобот ё комиссияи раъйпурсӣ мансубанд, даҳлат намудан ҷавобгарии маъмури пешбинӣ гардидааст.

Мутобиқи қонунгузорӣ қарорҳои ко-



миссияи интихоботӣ, ки дар доираи ваколатҳояшон қабул гардидаанд, бояд мавриди иҷро қарор дода шаванд. Ҷиҳати таъмини ин меъёри қонунгузорӣ дар модаи 59-и КҲМ (Иҷро накардани қарори комиссияи интихобот ва комиссияи раъйпурсӣ) ҷавобгарӣ пешбинӣ гардидааст. Мутобиқи он барои иҷро накардани қарор ё дархости комиссияи интихобот ё комиссияи раъйпурсӣ, ки дар доираи салоҳияти онҳо қабул карда шудааст, шахсони масъули иҷро қарори комиссияи интихобот мавриди муҷозоти маъмури дода мешаванд. Дар баробари ин, дар КҲМ инчунин барои шумораи зиёди ҳуқуқвайронкуниҳо вобаста ба интихобот ҷавобгарии маъмури пешбинӣ шудааст.

Кодекси ҷиноятии Тоҷикистон низ ҷиҳати таъмини шаффофияти интихобот барои монеъ шудан ба татбиқи ҳуқуқҳои интихоботӣ ва фаъолияти комиссияҳои интихоботӣ ва сохтҳои ҳуҷҷатҳои интихоботӣ, ҳуҷҷатҳои раъйпурсӣ ё ҳисоби нодурустии овоз ҷавобгарии ҷиноятӣ пешбинӣ мекунанд. Барои монеъ шудан ба шаҳрвандон дар ба амал баровардани ҳуқуқи интихоботиашон ҷазо пешбинӣ карда мешавад. Бояд қайд намуд, ки модаи 150 ҚҶ ҶТ ин ҳуқуқи конститутсионии шаҳрвандро ҳифз менамояд.

ТАЪЗИЯ

Садорати ва ҳайати устодону кормандони факултети ҳуқуқшиносӣ ба муаллимаи кафедраи ҳуқуқи инсон ва ҳуқуқшиносии муқоисавӣ Бобоева Н.И. нисбати вафоти
МОДАРАШ
ҳамдардии хешро ибраз мекоранд.

ОВОЗДИҲИ ЧУН ИФОДАИ ИНТИХОБОТИ ДЕМОКРАТИ

Интихобот чун падидаи муҳими сиёсӣ дар инкишоф ва пешрафти ҷомеа, махсусан дар ҷомеаи шаҳрвандӣ нақши назаррасро дорад. Метавон гуфт, ки тамоми он дастовардҳои, ки тӯли соҳибистиқлолии давлат, ҷомеаи Тоҷикистон ба даст овардааст, аз қабилӣ қабули Қонуни асосии давлат, ба даст овардани Ваҳдати миллӣ, арзиши олий эълон намудани ҳуқуқи овоздиҳии инсон ва шаҳрванд, бунёди давлати демократии ҳуқуқбунёд, баланд гардидани шуури ҳуқуқи мардум ва ғ. самарайи ин падидаи муҳими сиёсӣ маҳсуб мегардад. Интихобот шакли асосии изҳори иродаи халқ аст, яъне халқ чун сарчашмаи ягонаи ҳокимият дар интихобот иродаи худро бевосита изҳор мекунанд. Шаҳрвандоне, ки ба боварии халқ сазовор гардидаанд, вакили халқ интихоб мешаванд ва аз номи халқ идоракунии давлатро анҷом медиҳанд.

Интихобот бо ҳама мураккабияту пурхитлофияш воситаи асосии сиёсати бунёдгар ва созанда аст. Новобаста аз сохти сиёсӣ ва муносибатҳои сиёсӣ ҳукмрони ҷамъиятӣ сохторҳои гуногуни таркибии кишварҳои олам ба раванди интихобот рӯ меоранд.

Аз ин рӯ, масъалаи интихобот на танҳо дар санадҳои меъёрӣ-ҳуқуқии Тоҷикистон, балки дар санадҳои байналмилалӣ низ зикр гардидаанд. Масалан, дар модаи 21-уми Эълонии умумии ҳуқуқи башар омадааст: "Ҳар як инсон ҳақ дорад, бевосита ё ба воситаи намоёндагоне, ки озодона интихоб шуданд, дар идораи корҳои кишвари худ ширкат намояд". Дар модаи 6-уми Сарқонуни ҶТ бошад, халқ баёнгари соҳибхитиёри ва сарчашмаи ягонаи ҳокимияти давлатӣ эълон шуда, онро бевосита ва ё ба воситаи вакилони худ амалӣ мегардонад. Ин муқарароти зикргардида аз он гувоҳӣ медиҳад, ки Тоҷикистон давлати иҷтимоӣ буда, ҳуқуқи манфиатҳои на синфи муайян, гурӯҳи алоҳидаи аҳоли, балки ҳуқуқи манфиатҳои халқро қафолат медиҳад. Дар ҶТ Маҷлиси намоёндагони Маҷлиси Олии ҶТ, яъне мақомоти қонунгузор аз ҷониби халқ бо роҳи интихобот ташкил карда мешавад.

Яке аз воситаҳои демократӣ кардани интихобот ба тарзи бисёрхизбӣ ташкил кардан ва анҷом додани он аст. Ба ҳар ҳизби сиёсӣ имконияти баробар дода мешавад, то ки дар ҳама давраҳои маъракаи интихобот намоёндагони онҳо фаъолона иштирок карда тавонанд. Доир ба ин масъала Президенти кишвар Эмомалӣ Раҳмон дар паёми худ қайд намуданд, ки сохторҳои, ки ба ин чорабиниҳои масъуланд, бояд ба ҳамаи ҳизбҳои сиёсӣ дар интихобот ширкаткунанда ва ба номзадҳои пешбарӣшуда шароити баробар муҳайё созанд.

Овоздиҳӣ дар рӯзи интихобот мувофиқи Қонуни Конститутсионии ҶТ "Дар бораи интихоботи Маҷлиси Олии ҶТ" аз соати 6 то 20 гузаронида мешавад. Қайд кардан ба маврид аст, ки комиссияи участкаи интихобот оид ба вақту ҷои овоздиҳӣ ба интихобкунандагон камаш даҳ рӯз пеш аз интихобот хабар медиҳад. Ҳамчунин метавон гуфт, ки ҳар як интихобкунанда худаш бевосита овоз медиҳад ва касе ба ҷои дигаре овоз дода наметавонад, чунки ҳар як интихобкунанда ҳуқуқи як овоз доданро дорад.

Бюллетенҳои интихоботро комиссияи участкаи интихобот дар асоси рӯйхати интихобкунандагони участкаи интихобот бо пешниҳоди шиноснома ё ҳуҷҷати дигари тасдиқкунандаи шахсияти интихобкунанда медиҳад. Ҳар инти-



Саъдӣ МАШАРИФОВ
ассистенти кафедраи назария
ва таърихи давлат ва ҳуқуқ

хобкунанда бюллетени интихоботро гирифта дар рӯйхати интихобкунандагон дар муқобили ному насаби худ имзо мегузорад. Додани бюллетенҳои иловагӣ ба интихобкунанда манъ аст. Аммо дар ҳолате ки агар интихобкунанда дар вақти пур кардани бюллетен ба хатоғӣ роҳ диҳад, вай метавонад аз аъзои комиссия, ки ба ӯ бюллетенро додааст, хоҳиш намояд, ки барояш бюллетени нав диҳад. Аъзои комиссия ба вай бюллетени нав дода, дар ин бора ба рӯйхати интихобкунандагон қайди дахлдор мегузорад. Бюллетени вайроншуда дар асоси санад (акт) аз ҳисоб бароварда мешавад.

Овоздиҳанда бюллетени интихоботро дар хучра ё хонаи овоздиҳии пинҳонӣ пур мекунанд. Ҳангоми пур кардани бюллетен ғайр аз овоздиҳанда ҳозир будани шахсони дигар манъ аст. Интихобкунандае, ки бюллетенро мустақилона пур карда наметавонад, ҳуқуқ дорад ба хучра ё хонаи овоздиҳӣ бо салоҳиди худ каси дигарро ғайр аз аъзои комиссияи интихобот, нозирон, намоёндагони воситаҳои ахбори омма даъват кунад. Овоздиҳанда баъди пур кардани бюллетен, онро ба куттии овоздиҳӣ мепартояд.

Интихобкунанда бояд фақат ба тарафдорӣ як номзад ва ба як ҳизби сиёсӣ овоз диҳад. Агар баъзе интихобкунандагон ба сабаби беморӣ ё сабабҳои дигар ба бинои овоздиҳӣ омада натавонанд, комиссияи участкаи интихобот мувофиқи хоҳиши онҳо ба аъзои ҷуғонааш супориш медиҳад, ки дар маҳалли зисти интихобкунандагони мазкур дар ҳузури нозирон ва шахсони бозътимод овоздиҳӣ ташкил намоянд ва дар ин ҳусус дар рӯйхати интихобкунандагон қайд карда мешавад.

Дар ҳолате ки узви комиссияи интихобот, нозирон ва шахсони дигар, ба кори комиссияи интихобот халал расонидани шаванд, ё ба ҳуқуқи интихоботии шаҳрвандон мамониат кунанд, ҳамчунин ба овоздиҳии пинҳонӣ халал расондани шаванд, дар ин маврид узви комиссияи фавран аз иштирок дар кори комиссияи дур карда шуда, шахсони дигар аз бинои овоздиҳӣ хориҷ карда мешаванд. Дар ин бора комиссия қарори дахлдор мекоранд ва ҳуқуқ дорад, ки мувофиқи қонунҳои ҶТ ба мақомоти дахлдор дар бораи ба ҷавобгарӣ кашидани ин шахсон мураҷиат намояд.

Метавон гуфт, ки интихобот ин нишонаи демократӣ будани давлат аст. Пас, ҳама ба ИНТИХОБОТ.

ҶТ ДАР АРАФАИ МАЪРАКАИ МУҶИМИ СИЁСӢ - ИНТИХОБОТ ҚАРОР ДОРАД. АЗ ИН РӢ, ТАСМИМ ГИРИФТЕМ БО ҚОРШИНОСИ КМИР ХАЙРУЛЛО ҒАФУРОВ ВОБАСТА БА ПАҲЛУҶОИ АСОСИИ ҲУҚУҚИ ИНТИХОБОТ СУҲБАТЕ ДОШТА БОШЕМ

- Ҷойи баргузори овоздиҳӣ ба ҳайси яке бахшҳои муҷими интихобот махсуб меёбад. Дар ин бора чӣ мегӯед.

- Дар табиат ҳодисаҳо, ба вуқӯ мепаиванданд, ки бархе аз онҳо берун аз иродаи инсон ва қисмати дигаре аз иродаи инсон вобаста аст. Ҳодисаҳо, ки аз иродаи инсон вобастагӣ доранд, ҳатман ба нақша гирифта шуда, марбут ба амалӣ шудани он, чорабиниҳои мушаххас анҷом дода мешавад. Ба вуқӯ пайвастании ин ҳодиса бояд дар макони муайян, замони мувофиқ ва бо тартиби пешбинишуда сурат гирад. Ба ҳайси чунин як ҳодиса метавон баргузори интихоботи қарибулвуқӯи Маҷлиси Олӣ ва Маҷлиси Маҷаллии вакилони халқро махсуб донист.

Бо мақсади фароҳам овардани шароити муносиб барои интихобкунандагон дар ҳудуди ноҳия, шаҳр ва ё ноҳияҳои тобеи шаҳрҳои қитъаҳои (участкаҳои) интихобот ташкил карда мешавад. Қитъаҳои (участкаҳои) интихобот дар маҳалҳо, ки на камтар аз 20 нафар ва на зиёдтар аз 3000 нафар интихобкунандагон доранд, ташкил карда мешавад. Худ қазоват кунед, дар ҷумҳури чӣ қадар участкаҳои интихоботӣ ташкил карда мешавад. Маҳз дар ҳамин участкаҳои интихоботӣ шаҳрвандони Тоҷикистони азиз - интихобкунандагон овоз медиҳанд.

Чӣ тавре ишора шуд, асосан макони (ҷой) овоздиҳӣ он маконе муайян карда мешавад, ки дар он комиссияи участкавӣ қарор дорад. Асосан ба ҳайси чунин макон биноҳои маъмури, аз қабили бинои мактабу дабистонҳо, беморхонаҳо, қисмҳои ҳарбӣ ва ғ. баромад мекунад.

Баҳри муташаққилони баргузор намудани интихобот, сарфа намудани вақт ва қувваи қисми равонашаванда дар ҳудуди маҳалли муайян як қитъаи (участкаи) интихоботӣ таъсис дода мешавад. Қадом бинои мувофиқ барои овоз додан ба ҳайси қитъаи интихоботӣ ҷудо шуданашро мақомоти иҷроияи маҷаллии ҳокимияти давлатӣ муайян менамояд ва он бино барои истифода ба ихтиёри комиссияҳои участкавӣ интихобот роӣгон дар муддати муайян дода мешавад. Ҳарчанд суҳан оиди он меравад, ки ин биноҳо барои баргузори интихобот ба Маҷлиси намояндагон ҷудо карда мешавад. Аммо бинобар сабаби дар як рӯз, яъне санаи 1-уми март соли 2015 баргузор шудани интихоботи вакилони МН МО ҶТ, Маҷлиси маҷаллии вакилони халқ, вакилони ҷамоатҳои бинои ҷудошуда, барои ин интихоботҳо низ мавриди истифода қарор дода мешавад.

Барои дар сатҳи баланд, озода ва бе даҳлати ягон шахси дигар, аз ҷумла аъзои комиссияи участкавӣ интихобот, муайян намудани райъи худ аз ҷониби интихобкунандагон нисбат ба ин ё он номзад ва ё ҳизби арзанда, дар биноҳои овоздиҳӣ устоҳҳо, ҳуҷраҳо ва дигар ҷойи махсус таҷҳизонида шуда барои овоздиҳии пинҳонӣ омода карда мешаванд. Барои пайдо нашудани ҳама гуна андешаҳои иштибоҳомез ва баҳозуори субъективии номзад ба вакилӣ, нозирони миллӣ ва байналхалқӣ, инчунин интихобкунандаи алоҳида, ҳуҷраҳо ва ё ҷойи махсуси таҷҳизонидашуда, аз Ҷуттиҳои интихоботӣ дар масофаи дуртар гузошта мешавад, то ки гузаштани овоздиҳанда ба ҳуҷраҳо ё хонаҳои овоздиҳии пинҳонӣ ба аъзои комиссия ва нозирон аён бошад.

- Оё дар участкаҳои интихоботӣ ва ё ҳуҷраҳои овоздиҳӣ дигар шахсон ҳузур дошта метавонанд?

- Лозим ба ёдоварист, ки интихобот ба тариқи ошкоро сурат мегирад. Албатта, дар участкаҳои интихоботӣ на танҳо овоздиҳандагон, балки тамоми аъзои комиссияи интихобот, нозирони миллӣ аз ҷониби ҳизбҳои сиёсӣ ва ё номзад ба вакилӣ таъиншуда, нозирони байналмиллалӣ дар сурати ширкат намуданашон дар ҳамон қитъа ҳузур дошта метавонанд. Баҳри таъмини фазои ором ва мусоид барои баргузидани вакил ва ё ҳизби арзанда, нарасонидани таъсири руҳӣ ба овоздиҳандагон ҳузурӣ шахсон мусаллаҳ ва либоси низомидошта, аз ҷумла кормандони ҳифзи ҳуқуқ (бо либосҳои расмӣ), манъ аст. Вале, дар ҳолатҳои истисноӣ, танҳо дар сурати ҷой доштани ҳолатҳои ҳуқуқвайронкунӣ баҳри саривақт бартаараф намудани ин ҳуқуқвайронкунҳо қонун ҳузур доштани шахсон ишорашударо танҳо дар биноҳои овоз-

диҳӣ имконпазир меҳисобад, вале ҳузурӣ онҳо дар ҳуҷраҳо ва дигар ҷойҳои махсуси барои овоздиҳии пинҳонӣ омодакардашуда, қатъиян манъ аст.

- Меҳостем андешаи Шуморо марбут ба вақти овоздиҳӣ бифаҳмед, қонунҳои амалкунанда ин масъаларо чи гуна муқаррар намудаанд?

- Овоздиҳӣ унсурӣ асосӣ ва ҳалкунандаи интихобот аст. Дар асоси Фармони Президенти ҶТ, Ҷаноби оӣ, муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон аз 05.12.2014 замони баргузори 1-уми март 2015 (якшанбеи аввали фасли баҳор) таъин гардид. Дар ин рӯз дар қаламрави Тоҷикистон интихобот баргузор мегардад. Овоздиҳӣ аз соати 06-00 субҳ оғоз гардида, соати 20-00 шом анҷом меёбад. Дар давоми ин вақт интихобкунанда метавонад дар қитъаи (участкаи) интихоботӣ, ки дар ҳудуди амали он ӯ зиндагонӣ менамояд, ҳозир шуда, овози худро нисбат ба ҳизб ва ё номзад ба вакилӣ му-



Хайрулло Ғафуров: ОВОЗДИҶӢ УНСУРИ АСОСИ ВА ҲАЛКУНАНДАИ ИНТИХОБОТ АСТ

айян менамояд. Соати 20-00 овоздиҳӣ ба итмом мерасад ва дарҳои биноҳои участкаҳои интихоботӣ баста хоҳанд шуд. Албатта, ман боярӣ аз он мекунам, ки интихобкунандагони азизи мо - шаҳрвандони Тоҷикистони соҳибистиқлол ба ин маъракаи муҷими сиёсӣ омода шуда, саривақт барои овоздиҳӣ ба қитъаҳо ҳозир мешаванд, зеро гузаштани мо, аҷдодони дурандешу хирадмандамон таъкидҳо кардаанд, ки субҳ барвақтар хеста, аз пайи иҷрои қори хайру нек шудан файз ва баракати нек дорад.

- Лутфан бигӯед, ки интихобкунандагон чӣ гуна оид ба замон ва макони (вақт ва ҷойи) баргузори интихобот бохабар мегарданд?

- Вақт ва ҷойи овоздиҳӣ омилҳои хело муҷими маъракаи интихоботӣ мебошанд. Аз ин рӯ, комиссияҳои интихобот камаш даҳ рӯз пеш аз рӯзи баргузори интихобот, яъне камаш то санаи 19 феввали соли 2015 интихобкунандаро оид ба ҷой ва вақти баргузори интихобот тариқи ҳатти хабардор менамояд, то интихобкунанда марбут ба баргузори ин маърака бохабар бошад.

- Тартиби овоздиҳӣ низ дар радифи вақт ва ҷойи овоздиҳӣ омилҳои муҷим ва асоси интихобот аст. Аз ин рӯ мувофиқи мақсад мебуд то атрофи ин масъала низ ҳарф мезадед?

- Вақан агар мо ба раванди интихобот назар афканем ва меъёрҳои қонунҳои конституциониро мавриди таҳлил қарор диҳем, пас дар хусуси тартиби овоздиҳӣ чун омилҳои асосии интихобот метавон як ҳуҷраи бамаврид, мантиқан дуруст ва саҳеҳ кард. Албатта суоле пайдо мегардад, ки ба қадом хотир? Бубинед: Қадом вақт мо метавонем, интихоботро баргузоршуда эътироф намоем? Албатта агар аз нисф зиёди интихобкунандагон ширкат варида бошанд, Дуруст? Қадом вақт мо метавонем ин ё он номзад ба вакилиро пирӯзшуда эътироф намоем? Агар ба тарафдорӣ он, аз нисф зиёди интихобкунандаи ширкатварида овоз дода бошад. Дар ин бобат метавон иброз намуд, ки агар тартиби муқарраршудаи овоздиҳӣ риоя ва бюллетени овоздиҳӣ дуруст пур карда шуда бошад. Воқеан агар тартиби овоздиҳӣ риоя нашавад, талаботҳои дар ин самт вайрон карда шавад, пас ҳама ҷидду ҷаҳди мо марбут ба баргузори интихоботи ошкоро ва шаффоф ба ҳадаф нахоҳад расид.

Пас аз гирифтани бюллетени интихобот интихобкунанда бояд варақаҳои шаклшон муқарраршудаеро, ки дар он рӯйхати интихобкунандагон навишта шудааст, дар муқобили насаб, ном ва номи падари худ имзо мегузорад. Ба ҳар як интихобкунанда танҳо як бюллетени мувофиқ дода мешавад. Додани бюллетенҳои иловагӣ ба интихобкунанда манъ аст. Овоздиҳанда худаш бевосита бюллетени интихоботро дар ҳуҷра ё хонаи овоздиҳии пинҳонӣ пур мекунад. Ҳангоми пур кардани бюллетен ғайр аз овоздиҳанда ҳозир будани шахсон дигар қатъиян манъ аст. Интихобкунандае, ки бюллетенро мустақилона пур кар-

да наметавонад, ҳуқуқ дорад ба ҳуҷра ё хонаи овоздиҳӣ бо салоҳиди худ каси дигари болиғ ва мукаллафро ба истиснои аъзои комиссияи интихобот, нозирон, намоияндагони воситаҳои ахбори омма даъват кунад.

Баҳри безътибор наҳисобидани овози интихобкунанда интихобкунандаро зурур аст, то ин ки фақат ба тарафдорӣ як номзад ва ба як ҳизби сиёсӣ овоз диҳад. Ифодаҳои иродаи интихобкунанда, ки дар бюллетени овоздиҳӣ инъикос карда мешавад, бояд дар шакли гузаштани аломати ҷамъ "+" дар ҷоркунҷаи холии муқобил анҷом дода шавад. Пас аз пур кардани бюллетенҳо овоздиҳанда онро ба ҷуттии овоздиҳӣ мепартояд. Ин талаботи умумихатмие мебошад, ки дар вақти овоздиҳӣ бояд риоя ва иҷро гардад.

- Ба ғайр аз талаботи ишорашуда боз қадом талаботи низ дар вақти овоздиҳӣ бояд риоя шавад?

- Шумо ба маврид дар ин бора хотирнишон сохтед. Вале дар раванди овоздиҳӣ боз як қатор талаботи дигар низ мавҷуданд, ки бояд ҳатман риоя ва иҷро гарданд. Аммо ин талаботҳои танҳо дар сурати ҷой доштани ҳолатҳои мушаххас ҷой дошта метавонанд. Масалан:

А) Дар вақти овоздиҳӣ, дар вақти пур кардани бюллетен эҳтимолияти ба хатогӣ роҳ додани интихобкунанда ҷой дорад. Агар бюллетен ба таври дахлдор пур карда нашавад, вай безътибор ҳисобида мешавад ва овози додашуда ба инобат гирифта намешавад. Аз ин рӯ, дар чунин ҳолат интихобкунанда метавонад аз аъзои комиссия, ки ба ӯ бюллетенро додааст, хоҳиш намояд, ки барояш бюллетени нав диҳад. Аъзои комиссия бюллетени вайроншударо гирифта, ба ӯ бюллетени нав медиҳад ва дар ин бора бояд ба рӯйхати интихобкунандагон қайди дахлдор гузорад. Бюллетенҳои вайроншуда акт карда мешаванд, ва аз ҳисоб бароварда мешавад.

Б) Дигар ҳолат, дар рӯзи интихобот ва ё аз он чанде пештар мумкин аст интихобкунандагон бемор шаванд ва ба сабаби беморӣ ё сабабҳои дигар ба бинои овоздиҳӣ омада натавонанд. Дар чунин ҳолат, дар сурати аз ҷониби интихобкунанда изхори хоҳиш намудан, комиссияи участкавӣ интихобот ягон аъзои худро муваззаф ба он мекунад, ки ба маҳалли зисти интихобкунанда яқоя бо нозирон ва шахсон боъяти овоздиҳӣ ташкил намоянд. Чунин ашхос дар ҷуттиҳои махсус овоз медиҳанд ва ин ҳолат дар рӯйхати интихобкунандагон қайд карда мешавад.

В) Ҳолати дигар он аст, ки эҳтимолияти бо ягон сабаб ба рӯйхати интихобкунандагон шомил нагардидани ному насаби интихобкунанда мавҷуд бошад, пас дар ин сурат интихобкунанда метавонад дар асоси ҳуҷҷате, ки шахсияти ӯро тасдиқ менамояд, ба замимаи рӯйхати интихобкунандагон ворид карда шавад ва ӯ аз ҳуқуқи интихоботияш пурра истифода намояд.

Г) Лозим ба ёдоварист, ки тибқи тағйироти иловаҳои ба қонуни конституционӣ "Дар

бори интихоботи Маҷлиси Олии ҶТ" воридшуда (аз 14.03.14с.№1065) агар интихобкунанда ба ҳуҷрае ояд, ки ҳамаи номзадҳо ва ҳизбҳои сиёсӣ ба талаботи ӯ мувофиқ нестанд ва ӯ зидди ҳамаи номзадҳо ва рӯйхати ҳизбҳои сиёсӣ овоз медиҳад, пас ӯ дар бюллетени интихобот дар ҷоркунҷаи холи сатри "муқобили ҳамаи номзадҳо" ва "муқобили рӯйхати ҳамаи ҳизбҳои сиёсӣ" аломати ҷамъ "+" мегузорад. То ин дам, дар интихоботҳои гузашта, дар чунин ҳолат овоздиҳанда ному насаб ва ё номи ҳизбҳои сиёсии дар бюллетен бударо хат мезад.

Д) дигар талабот он аст, ки агар дар вақти овоздиҳӣ узви комиссияи интихобот, нозирон ва шахсон дигар, ба қори муътадили комиссияи интихобот халал расонидани шаванд, ё ба ҳуқуқи интихоботии шаҳрвандон мамониат кунанд, ҳамчунин дар вақти овоздиҳии пинҳонӣ халал расондани шаванд, узви комиссияи фавран аз иштирок дар қори комиссия дур карда мешавад ва шахсон дигар бошанд аз бинои овоздиҳӣ хориҷ карда мешаванд. Дар ин бора комиссия қарори дахлдор қабул мекунад ва ҳуқуқ дорад, ки мувофиқи қону-

ҳои ҶТ ба мақомоти дахлдор дар бораи ба ҷавобгарии маъмури ва ё ҷиноятии кашидани ин шахсон мууроҷиат намояд.

- Дар рӯзи баргузори интихобот мумкин аст, интихобкунанда ба сафар равад ва ё бо ин ё он сабаб имконияти ҳозиршавӣ надошта бошад, пас ӯ бояд чӣ гуна амал намояд, оё ӯ пешакӣ овоз дода метавонад?

- Бояд хотирнишон сохт, ки қонунгузори интихоботии Тоҷикистон мавҷудияти падидаи овоздиҳии пешакиро эътироф намуда, онро роиҷ донистааст ва дар сурати ҷой доштани ҳолатҳои зарурӣ интихобкунанда метавонад аз ин ҳуқуқи худ ба пуррагӣ истифода намояд. Албатта овоздиҳии пешакӣ ба худ хос талабот дорад ва он бояд ҳатман риоя карда шавад. Давлати мо, иродаи ҳар як сокини худро, ки ҳуқуқи интихоботиро соҳиб буда, онро озода ифода менамояд, пурра ба инобат мегирад. Аз ин рӯ, моддаи 44 қонуни конституционӣ "Дар бораи интихоботи Маҷлиси Олии ҶТ" тартиби овоздиҳии пешакиро муқаррар намудааст.

Агар интихобкунанда дар рӯзи интихобот ба участкаи интихобот, ки дар он ҷо ба рӯйхати интихобкунанда сабти ном шудааст, имконияти омаданро надошта бошад, ӯ ҳуқуқ дорад пешакӣ ба комиссияи ҳавзаии дахлдор интихобот омада, дар бюллетени овоздиҳӣ ба номзад ба вакилӣ ва ҳизби сиёсии арзанда овоз диҳад. Комиссияи интихобот муваззаф аст, ки махфияти овоздиҳии ӯро таъмин намояд, бюллетени овоздодашударо ҳифз намояд ва овози ӯро ҳангоми баҳисбгирӣ овозҳо дар вақти муқаррар намудани натиҷаи овоздиҳӣ ва муайян кардани ҷамъбасти интихобот таъмин созад. Қонуни конституционии ишорашуда муқаррар менамояд, ки пас аз пур карда шудани бюллетени интихобот аз ҷониби овоздиҳанда, он ба лифтофа гузошта шуда ба тариқи ҳатмӣ ширеш карда мешавад ва дар ҷои ширешшуда ду нафар аъзои комиссияи дахлдор интихобот худӣ овоздиҳанда имзо мегузорад ва он бо муҳри комиссияи интихобот тасдиқ карда мешавад. Лифтофаи ширеш кардашударо қотиби комиссияи дахлдор интихобот дар бинои комиссияи ҳавзаии интихобот то лаҳзаи ба комиссияи участкавӣ интихобот супурдани бюллетенҳо нигоҳ медорад. Дар рӯзи овоздиҳӣ раиси комиссияи участкавӣ интихобот дар ҳузурӣ аъзои комиссияи участкавӣ интихобот, нозирон ва дигар шахсон пеш аз оғози овоздиҳӣ дар бораи шумораи интихобкунандагоне, ки пешакӣ овоз додаанд, маълумот медиҳад ва тамоми лифтофаҳоро, ки дар онҳо бюллетенҳои овоздиҳӣ ҷойгиранд ва рӯйхати интихобкунандагонро, ки пешакӣ овоз додаанд, нишон медиҳад. Баъд аз ин лифтофаҳоро ба навбат бо риояи махфияти изҳори иродаи интихобкунандагон мекушояд ва бюллетенҳоро ба ҷуттии овоздиҳӣ мепартояд.

**Мусоҳиба:
Ҷаҳонгир САЪДИЗОДА**



Сангинов Д.Ш.
мудири кафедраи ҳуқуқи
соҳибкорӣ ва тижорат

Интихобот чараёни дас-тирӣ намудани номзад ва ё ҳизб ба тариқи овоздиҳӣ аст. Интихобот яке аз шаклҳои маъмултари иштироки шаҳрвандон дар ҳаёти ҷамъиятию сиёсии кишвар буда, институти муҳими ба-амалбарории низоми сиёсӣ ва речаи сиёсӣ, инчунин қонунӣ будани фаъолияти он аст. Дар замони муосир интихобот роҳи демократии ифодаи ҳуқуқҳои сиёсии шаҳрвандон мебошад. Дар интихобот субъектони алоҳида ба монанди комиссияҳои интихобот, интихобкунандагон, нозирони миллӣ, нозирони байналми-

лалӣ, номзадҳо, ҳизбҳои сиёсӣ, шахсони бозътимоди номзадҳо ва ҳизбҳои сиёсӣ ширкат меварзанд. Субъекти асосии муносибатҳо оид ба интихобот интихобкунанда мебошад. Аз фаъолнокӣ ва ифодаи иродаи интихобкунандагон бевосита натиҷаи интихобот вобастагӣ дорад ва самаранокии минбаъдаи фаъолияти мақомоти ҳокимияти қонунгузор аз он бармеояд.

Аз ин рӯ зарур аст, ки ҳуқуқи уҳдадорихои интихобкунандагон муайян карда шавад. Қонунгузори интихобот чунин ҳуқуқи уҳдадорихои интихобкунандаро вобаста ба ташкил ва тартиби овоздиҳӣ муқаррар менамояд:

- ҳуқуқи на дертар аз 10 рӯз пеш аз рӯзи интихобот гирифтани маълумот оид ба вақт ва ҷои овоздиҳӣ;

- ҳуқуқи ба иттилоот оид ба тамоми номзадҳои бақайдгирифташуда ва ҳизбҳо;

- ҳуқуқи пешакӣ овоз додан. Агар интихобкунанда, дар рӯзи интихобот ба участкаи интихобот, ки дар он ҷо ба рӯйхати интихобкунан-

дагон дохил карда шудааст, имконияти омаданро надошта бошад, ҳуқуқи дорад пешакӣ ба бинои комиссияи ҳавзавии дахлдори интихобот омада, бо пур кардани бюллетен овоз диҳад;

- ҳуқуқи гирифтани бюллетен барои овоздиҳӣ;

- уҳдадорӣ шахсан овоз додан ва ба ҷои дигарон овоз надодан;

- уҳдадорӣ пешнаҳоди шиноснома (ё дигар ҳуҷҷати муайянкунандаи шахсият) барои гирифтани бюллетенҳои интихобот;

- уҳдадорӣ дар мавриди гирифтани бюллетен гузаштани силсила ва рақами шиноснома (ё ҳуҷҷати ивазкунандаи он) дар рӯйхати интихобкунандагон (ё иҷозат додани ин амал ба аъзоёни комиссияи интихоботӣ);

- ҳуқуқи гирифтани бюллетени нав бар ивази бюллетени беэтиборнамуда;

- ҳуқуқи танҳо пур намудани бюллетен дар ҳонаи махсус таҷҳизонидашуда барои овоздиҳии пинҳонӣ. Интихобкунандае, ки бюл-



летенро мустақилона пур карда наметавонад, ҳуқуқи дорад ба ҳуҷра ё ҳонаи овоздиҳӣ бо салоҳиди худ каси дигарро ғайр аз аъзои комиссияи интихобот, нозирон, намояндагони воситаҳои ахбори омма даъват кунад;

- уҳдадорӣ фақат ба тарфдорӣ як номзад ва ба як ҳизби сиёсӣ ва ё ба муқобили ҳамаи номзадҳо, ҳамаи ҳизбҳои сиёсӣ овоз додан. Интихобкунанда дар бюллетени интихобот дар чоркунҷаи холӣ, дар муқобили насаб, ном ва номи падари номзад ё ҳизби сиёсӣ, ки ба тарафдориашон овоз медиҳад, аломати ҷамъ "+" мегузорад;

- уҳдадорӣ баъд аз пур кардани бюллетен партофтани он ба қутии интихоботӣ.

Интихобкунандагон бояд дарк намоянд, ки аз амалӣ намудани ҳуқуқи ва иҷрои уҳдадорӣ онҳо натиҷаи интихоботро муайян мекунанд. Ҳеҷ як интихобкунанда набояд барои панҷ соли оянда худ ва парлумони кишвар бетараф бошад. Дастоварду шуқуқи Ватан, инкишофи пешрафти он, ҳалли мушкилоти имрӯза дар панҷ соли оянда бо овози интихобкунанда вобастагӣ дорад. Пас, шиори ҳар як интихобкунанда бояд чунин бошад: "МАН БАРОИ РУШДИ КИШВАР ОВОЗ МЕДИҲАМ".

Истиқлолият яке аз бузургтарин ва арзишмантарин неъматҳои барои тамоми халқияту миллатҳо ба шумор меравад. Таҷрибаи таърихӣ нишон медиҳад, ки яке аз омилҳои пешрафти ҷомеа, инчунин дигар соҳаҳои ҳаёт сулҳу субот ба ҳисоб меравад. Ҳамин истиқлолият аст, ки моро ҷомеаи ҷаҳонӣ ҳамчун давлати демократӣ, ҳуқуқбунёд ва ягона, инчунин аъзои комилҳуқуқи СММ шинохта ва эътироф мекунанд. Дар таърихи навин арзишманттарин дастоварди мо ба даст овардани истиқлолияти давлатӣ мебошад, ки ин ҳам ба осонӣ ба даст наомадааст.

Моҳи сентябри соли 1991 вақти пошхӯрдани иттиҳоди Шӯравӣ аз рӯзҳои таърихӣ ва фаромӯшнашавандаи мо тоҷикон буд. Дар иҷлосияи Шӯрои Олии ҶТ 9-уми сентябри соли 1991 рӯзи Истиқлолияти ҶТ эълон карда шуда, аз он рӯз то инҷониб халқи тоҷик ин санаи таърихию ҳар сол тантанавор ҷашн мегирад.

Рӯзи Артиши Миллӣ Муборак!

Ҳар сол мардуми кишварамон, аз ҷумла ҷузъу томҳои Вазорати мудофияи ҶТ рӯзи Истиқлолияти ҷумҳуриямонро ҷашн мегиранд. Баъди пурра барҳам хӯрдани ИҶШС Тоҷикистони сохибистиқлол ба вазъити дохилӣ нигоҳ накарда дар як вақти кӯтоҳ артиши миллии худро таъсис кард.

Баробари сохибистиқлол гардидани ҷумҳуриямон бисёр санадҳои муҳим оид ба таъсис ва ташкили артиши миллии қабул шуданд. Мувофиқи фармони Президенти мамлакат кумитаи мудофияи кишвар аз 4-уми январи соли 1992 ташкил дода шуд. Раиси Шӯрои Олии ҶТ Эмомали Раҳмон аз 18-уми декабри соли 1992 нахустин қарорро

дар бораи таъсиси Қувваҳои Мусаллаҳи ҶТ дар заминаи ҳайати Фронти халқӣ ва гурӯҳҳои мусаллаҳи тарафдори Ҳукумати конституционӣ қабул намуд. Бо ташаббус ва ғамхориҳои сарвари давлат, инчунин хизматҳои шоёнӣ афсарони олирутба артиши миллии давра ба давра инкишоф меёбад.

Ҳамзамон бояд қайд кард, ки хизматчиёни ҳарбии ҷузъу томҳои Қувваҳои мусаллаҳ дар тули 22 соли фаъолият дар ҳар лаҳзаҳои душвор ҷасорату садоқат нишон дода, барои ҳифзи сарзамин ва пойдории сулҳу субот, барои ҳифзи Ватан ҷони худро фидо кардан тайёр буданашонро исбот кардаанд. Мо ҳаргиз қаҳрамонию садо-



Даврон ДУСТОВ
донишҷӯи курси 2-и
факултети ҳуқуқшиносӣ

қатмандии онҳоро фаромӯш наҳоҷем кард.

Дар моддаи 43-и Сарқонуни ҶТ омада аст, ки ҳифзи Ватан, ҳимояи манфиати давлат, таҳкими истиқлолият, амният ва иқтисоди муҳофизатии он вазифаи муқаддаси ҳар як шаҳрванд аст.

Мо, ҷавонони Тоҷикистон, ки масъулияти эминию озодӣ ва тақдири ояндаи мамлакату миллатамонро ба души худ гирифтаем, бояд халқамонро ҳамеша бо қору фаъолияти нек ҳидоят намоем. Чи тавре ки шоир мегӯяд:

**Хизмат ба Ватан қарзи
ҳама мардон аст,**

**Дурӣ зи Ватан шеваи
номардон аст.**

**Рав бар ҳама ашхос бигӯ
доди маро,**

**Ин марзи Ватан ба аскарон
пазмон аст.**

Боварӣ дорам, ки шумо ҳамватанони азиз ба ин Ватан, ба ин миллат ва ба ин сарзамини худ содиқ ҳоҳед монд. 23-юми феврал - Рӯзи артиши миллии муборак!

